E. LOVINESCU

PAGINI DE RĂZBOI

ALCALAY &

www.dacoromanica.ro

E. LOVINESCU

PAGINI DE RĂZBOIU...

I.

1. IMPRESII DIN TIMPUL MOBILIZĂRII LA PARIS
2. DIN ŢĂRILE EROICE
3. DINTR'O ŢARĂ NEUTRALĂ

„LIBRĂRIA UNIVERSALĂ LEON ALCALAY"
ALCALAY & Co.
BUCUREŞTI. — CALEA VICTORIEI No. 37.

www.dacoromanica.ro

Au apărut de E. Lovinescu

1 *J. J. Weiss et son œuvre littéraire*, avec une préface par *Emile Faguet*, de l'Académie française, Paris, Champion-édit . . . . . fr. 4 —
2 *Les voyageurs français en Grece*, avec une prelace par *M. Gustave Fougères*, professeur à l'Université de Paris, Champion-édit . . . . . fr 4 —
3. *Critice*, vol I ed Socec & C-ie . . . . lei 3 —
4. „ „ II „ „ „ . . . . „ 3.—
5 *Critice*, vol. ed Flacăra . . . . . „ 2 —
6. „ „ IV ed. Steinberg . . . . . „ 2 —
7 *Gr. Alexandrescu, Viața și opera lui*, Ed. Minerva . „ 2 —
8 *Costache Negruzzi, Viața și opera lui* „ „ . „ 2 —
9. *Gheorghe Asachi, Viața și opera lui*, Convorbiri literare
10. *Pași pe nisip*, Studii critice, vol I . . . . . „ 2.—
11. „ „ „ „ „ „ II . . . . . „ 2.—
12 *Aripa morții*, roman, ed Flacara . . . . . „ 1 80
13. *Scenele și Fantezii*, ed Flacăra . . . . . „ 1 25
14. *Crinul*, nuvele, ed Lumina . . . . . „ 0 30
15. *Nuvele*, ed Socec & C-ie . . . . . „ 2.—
16. *De peste prag*, dramă în 3 acte . . . . . „ 1
17. *Românii*, după *James Caterly*, ed Socec & C-ie . . „ 2 50
18. *Pronunțarea latină în epoca clasică* . . . . . „ 1 —
19. *O chestie de sintaxă latină* . . . . . „ 1.—
20. *Annalele* lui Tacit vol. I Ed Casset Școalelor . . . „ 2 85
21. „ „ „ „ II „ „ „ . . . . „ 2 85
22. *Pagini de război*, vol I, ed. Alcalay . . . . . „ 2 —

www.dacoromanica.ro

PREFAŢA

Adun în acest volum câteva pagini mici dintr'un război mare. Cititorul va găsi poate în ele o undă din vibraţiile ce l-au sguduit în faţa tragediei prin care trece omenirea civilizată.

Lăsând la o parte lucruri mai senine, am scris cu bucurie aceste pagini din adâncul unei conştiinţi de Român şi de iubitor al civilizaţiei rasei noastre. Am totuşi o singură părere de rău: spre sfârşitul cărţei, pana mea a trebuit să se murdărească pomenind numele câtorva vânduţi, cărora li s'ar fi cuvenit mai de grabă o tăcere dispreţuitoare.

E. L.

Mai 1916

www.dacoromanica.ro

IMPRESII DIN TIMPUL MOBILIZAREI LA PARIS

www.dacoromanica.ro

IMPRESII DIN TIMPUL MOBILIZAREI LA PARIS

Aşi dori să-mi însemn câteva lucruri din cele dintâi zile ale mobilizării franceze...

Evenimentele m'au prins la Paris. Până ce voiu putea pleca, stau şi observ. Firește, nu am vreun punct de observaţie mai deosebit. Sunt un trecător amestecat în mulţime. Nu cunosc nimic din planurile de răsboiu; dorinţele mele nu le pot socoti ca înfăptuiri viitoare, iar dacă mi-aşi lua bătăile inimei drept ţel al acestor notiţe, aşi luneca repede la literatură, ceeace nu voesc în nici un chip. Nu e vremea literaturii, când armele se ciocnesc. Ochii privesc cu înfrigurare mişcarea mulţimei; urechile ascultă crâmpeie de vorbă. Să-i zicem inimei să tacă. Şi cu toate astea e aşa de greu! Să tacă inima când Franţa se ridică din utopia pacifismului pentru a-şi apăra fiinţa ameninţată de primejdia morţei; să tacă inima în clipa când Parisul, în care pare că aşi fi trăit întotdeauna,

www.dacoromanica.ro

intră în frământările morţei sau ale unei regenerări viitoare?.. Taci, inimă, taci, a zis poetul. Va tăcea.

Iată pentru ce, în aceste scurte note, voiu însemna numai câteva feţe ale Parisului în timpul mobilizării, fără literatură, fără priviri sintetice şi consideraţii istorice, fără chiar vreo caracteristică mai ascuţită. Eram eu însumi prea mişcat, pentru a fi un observator cumpătat şi băgător de seamă.

*

Cele trei sau patru seri dinaintea mobilizării generale, le-am petrecut pe marele bulevarde, a căror înfăţişare e neobişnuită. Lume imensă; bulevardele par o uriaşă inimă congestionată; tot sângele din arterele cele mai depărtate ale Parisului s'a adunat în faţa lui *Le Matin*. Valuri de oameni se scurg tăcuţi mai totdeauna, fără gesturi, ca într'o procesiune solemnă. Dinaintea ziarului se opresc, aşteptând telegramele; dincolo de paravanul luminos se petrece ceva: e pace sau războiu? Simţi întrebarea dureroasă în inima fiecăruia... Un grup de tineri străbate mulţimea nemişcată, după cum străbate un râu curgător apele unui lac; tricolorul fâlfâe; cei din frunte strigă: *hou! hou! hou! à Berlin!* Apoi tăcere; şi din mijlocul acestei tăceri grele, se ridică un cântec sfânt. Mar-

www.dacoromanica.ro

seilleza își desfășoară aripele ca o pasăre uriașă; se înalță legănat deasupra poporului; se clatină în fâlfâiri șovăitoare, apoi se avântă într'un zbor sigur stăpânind gloatele sub ocrotirea cutelor ei. Ființa întreagă se simte coprinsă de un înalt sentiment religios. Cerul de sus se adâncește ca o catedrală.

A doua zi aceiași mulțime îngrijorată; aceleași priviri țintuite pe paravanul luminos al ziarului. Dar prin mulțimea nemișcată, grupul de tineri ce-și fac loc, nu mai intonează imnul solemn al *Marseillezei*, ci răsvrătitele note ale *Internaționalei*, întretăiate de strigăte: *à bas l'armée, à bas la guerre!*

Oamenii aceștia în preziua războiului, în care țara lor își joacă existența, nu înțeleg covârșitoarea și tragica însemnătate a clipei. Mai cred în pacifism, în frăția universală; lovitura de spadă a Kaiserului german nu i-a trezit încă din amorțirea formulelor ideologice. Acum, când numai ferul va mai vorbi, când ființa patriei e sprijinită pe vârful săbiilor, se mai găsesc nenorociți cari să strige: *jos armata!* și să întreție războiul civil. Țara se svârcolește și are nevoe de toate energiile, în timp ce câteva mii de tineri zbiară pe bulevarde: *jos armata!*

www.dacoromanica.ro

Biata Franţă! Neţărmurita noastră dragoste pentru dânsa sufere în faţa unei astfel de rătăciri. Oare această rasă războinică, care a scris atâtea pagini de vitejie ostăşească, rasă cavalerească şi cuceritoare, să fi ajuns la o aşa lipsă de voinţă de a fi liberă sub soare? Cerul se roşeşte spre răsărit, ulanii îşi arată vârful coifului în văilei Lorenei şi a mai rămas încă din sămânţa umanitarilor ce aţâţă ura împotriva armatei, prin strigăte revoluţionare!

*

Pentru ultima oară la teatru. La *Renaissance*, un vodevil, *le Zèbre*, din cele mai vesele ce am văzut vreodată. Lumea din sală — mai mult străini — râde ca în zilele bune; de afară nelămurite sgomote vin să-şi amorţească puterea de ziduri. După actul al doilea un zvon pătrunde în foyer: *Jaurès a fost asasinat!* Comentariile nu lipsesc; unii susţin că un german l'a răpus cu un foc de revolver; alţii, dimpotrivă, pretind că omorâtorul e un socialist francez nemulţumit că Jaurès privea războiul ca o necesitate de neînlăturat. Actul al treilea abia e ascultat; toţi se gândesc aiurea, la marile evenimente ce se pregătesc, şi la tragedia petrecută nu departe de teatru. La eşire, ediţiile speciale

www.dacoromanica.ro

au apărut: Jaurès e mort; asasinul e un patriot.

O seară minunată. De două luni ploua mereu, şi acum cerul pare o feerie. O noapte dulce, molatecă, cu stele somnoroase şi sclipitoare, cu învăluiri de aer călduţ, cu miresme ce vin de nu ştiu unde, o noapte de început de toamnă, voluptoasă, în care simţi şi plăcerea de a trăi, dar şi neîndestularea acestei plăceri; în care simţi că peste noi mai e altceva, că tot ce facem pe pământ e searbăd, că sunt plăceri şi fapte şi mai mari ce nu încap însă în îngrădirea simţurilor noastre.

Pe bulevarde lumea roeşte la miezul nopţii ca pânze de fluturi în jurul becurilor de lumină. Pe dată, se întocmesc procesiuni de tineri şi de lucrători, cadenţându-şi pasul în strigăte: *Vive Jaurès! şi Hou! hou! hou! à Berlin!..*

Lumea se frământă jos, chinuită de nesiguranţa zilei de mâine, şi cerul îşi scutură petalele de trandafir cu nepăsare ca într'o poezie de Alfred de Vigny. Pretutindeni străbate fiorul: mâine războiul, ce va face Franţa? De sus pică pace, linişte şi nepăsare...

Iar Jaurès doarme; Jaurès a murit... O pată de sânge, dinaintea tragediei ce se vesteşte. E oare o pată de sânge vinovat? Iată

www.dacoromanica.ro

întrebarea. Sângele e însă sânge: dinaintea lui te închini.

— Jaurès! Nu l'am iubit niciodată. I-am admirat talentul, i-am recunoscut o convingere hotărâtă, nobilă poate, dar primejdioasă patriei. L'am auzit de mai multe ori în chestia Marocului: ce isvor nesecat de perioade armonioase, ce vehemenţă, ce căldură, ce idealism şi ce poezie în zugrăvirea societăţii viitoare! Dar totodată ce sac de vânturi şi de nouri; ce semănător de ideologie vătămătoare!

Acum Jaurès e mort, tocmai în clipa când începuse să-şi dea seama de zădărnicia acţiunei lui, tocmai când începuse să vadă că numai popoarele tari au dreptul la viaţă, tocmai când băgase de seamă că războiul intră în categoria necesităţilor omeneşti.

Jaurès e mort. A murit la timp. O viaţă întreagă şi-a pus imensul lui talent în slujba păcei şi a *Internaţionalei;* cu vorba lui impetuoasă o viaţă întreagă a săpat militarismul, răspândind printre milioanele de lucrători otrava dezarmărei universale. Şi iată unde a ajuns pacifismul! Cei doi împăraţi, după ce şi-au făcut socotelile, nu l'au mai întrebat pe Jaurès, ci au sunat tocsinul războiului. In timpul acesta, Jaurès se gândea la greva generală, la abrogarea legei de

www.dacoromanica.ro

trei ani, la înlocuirea armatei regulate prin miliţieni, la nerozia naţiunei înarmate... Părea că se trezeşte dintr'un vis greu şi urât. Şi tocmai când se scutura din visul lui, un glonte criminal l'a culcat la pământ. Inmormântarea i-a fost o apoteoză. Dar dacă ar fi trăit, şi Franţa ar fi fost zdrobită, oare viaţa nu i s'ar fi părut o povară prea grea pentru conştiinţa unui om cinstit?

* * *

Sâmbătă 1 August, la orele 12 noaptea văzând cel dintâi afiş de mobilizare, încadrat în steaguri tricolore, m'am simţit adânc mişcat... In sfârşit, războiul! A şovăit Franţa dar n'a putut înlătura dela ea acest pahar amar... S'a sbătut, a mijlocit, şi-a călcat pe inimă. Cu neputinţă. Kaiserul a voit războiul şi în braţele lui de fier, Mariana trebue să se apere...

Noapte frumoasă şi aceasta. Scoborând pe Boulevardul Saint-Michel steguleţele tricolore joacă pe ziduri pe dinaintea ochilor ce le privesc cu lăcomie. Războiul! Cuvântul cumplit sub groaza căruia francezii trăesc de patruzeci de ani, a fost rostit. Nici o putere omenească nu-l mai poate opri din mersul lui biruitor. Pare că hohoteşte prin stră-

www.dacoromanica.ro

zile cu lumea veselă şi grăbită a Parisului de Miază-Noapte...

*

A doua zi de dimineaţă, în zori...

Intâia zi de mobilizare... Lume obicinuită ce se frământă; toate trăsurile, toate automobilele sunt pline. Tramvaele gem. Nervositate pretutindeni. Pe stradă, pe la porţi, prin colţuri vezi ochi plânşi, îmbrăţişări pătimaşe. Plâng mamele, plâng nevestele, plâng fericirea lor risipită poate pentru totdeauna, liniştea lor pierdută. Pleacă tineretul, pleacă speranţa Franţei, cu fiorul morţei în suflet.

Nicăeri un strigăt de nădejde, de entusiasm un strigăt de răsboiu, ci numai femei plângând, bărbaţi gravi, hotărâţi să-şi facă datoria până la urmă, dar fără încredere. Şi atunci mă gândesc la mobilizarea noastră de anul trecut, la acea înflăcărată isbucnire de patriotism. E drept că noi mergeam împotriva bulgarului sleit, pe când francezul merge împotriva germanului de oţel... Dar oare ţăranul ştia cu cine se luptă? El mergea la răsboiu pentru ţară. Şi răsboiul oricare ar fi el nu alege.

Toate ziarele au lăudat calmul mobilizărei franceze. A fost, în adevăr, calm. Se vede că unii credeau că va fi revoluţie. Cine s'a

www.dacoromanica.ro

aşteptat însă la entusiasm, la proverbialul entusiasm francez, s'a înşelat... Prea erau mulţi ochi plânşi, şi prea multe chipuri întristate.

Pe străzi nici un fel de mişcare patriotică. Ba am văzut două, seara: câteva sute de italieni s'au frământat pe bulevarde cântând *Marseilleza*. A doua zi cei mai mulţi dintre ei plecau în Italia. In cartierul latin câteva zeci de greci fâlfâiau cu sgomot steagurile celor două ţări, aclamând războiul.

O lacrimă mi-a căzut citind în *Paris-Midi* acest titlu mare, atât de semnificativ: *Calmul mobilizărei franceze. Entusiasmul voluntarilor străini!!*

*

Azi pelerinagiu silit tocmai la primăria arondismentului XIII în *Place d'Italie*. Metroul nu mai merge. Un singur tramvai: Châtelet-Ivry. Trebue să te duci la capătul lui ca să-l poţi lua. In drum, zăgazuri de două clase pentru cei ce-l aşteaptă. Înăuntru sunt strivit sub două menajere încărcate cu proviziuni. La întoarcere viu pe jos prin străde obscure ca *La Gracieuse, Lacépède* şi *Mouffetard* atât de veche şi pitorească în care Anatole France şi-a aşezat pe unul din eroii lui. O mare de lume murdară: femei sumese,

www.dacoromanica.ro

lucrători turmentaţi. Un grup dinaintea unei prăvălii: o sucursală a societăţei alimentare Maggi cu geamurile sparte, cu toate sticlele de lapte sdrobite.

Urmăresc de mult campania regaliştilor dela *Action française* împotriva acestei enorme societăţi de origină germană. Credeam campania fără nici un răsunet în masele poporului. M'am înşelat. Din întâia zi a mobilizării toate sucursalele au fost devastate, tocmai când guvernul voia să le ocupe şi să le întrebuinţeze în interesul naţional. Ascult convorbirile lucrătorilor dinaintea a trei sucursale:

— Foarte bine le-a făcut! Guvernul a oprit un vagon cu trei milioane în aur pe care Maggi le trimetea în Germania.

In faţa altei sucursale vagonul cu aur avea 60 de milioane, iar la o a treia aud că guvernul a descoperit că laptele societăţii Maggi era otrăvit.

Astfel se deslănţuesc fanatismele.

*

Un lucru aproape de necrezut: am văzut uniforme militare în străzile Parisului! In adevăr, e de neînchipuit. Vin de atâţia ani la Paris, şi pot spune că n'am văzut încă uniformele armatei franceze, în afară de ziua

www.dacoromanica.ro

de 14 Iulie. Spiritul public e într'atât de potrivnic militarismului, încât ofiţerii au poruncă să meargă îmbrăcaţi civil. Mă întreb însă: care e starea sufletească a ofiţerilor siliţi să-şi ascundă haina pentru a se putea arăta în lume? Şi acum merg la graniţă, acum sunt nădejdea din urmă a patriei! Li se cere un suflet de erou, după ce ani de zile au fost chinuiţi de atâtea anchete parlamentare, şi prigoniţi de atâţi îmbuibaţi deveniţi deputaţi socialişti unificaţi. A trebuit războiul pentru ca să îndrăznească să apară în public în pantalonii lor stropiţi de sânge.

Ii privesc cu atenţie. Activi şi rezervişti îşi poartă uniforma cu stângăcie, nefiind deprinşi cu ea. Tunica e prea lungă sau prea scurtă; ţinuta nu e militară, ci orăşenească. Un prieten îi numeşte pe toţi „neverosimili", iar eu i-am poreclit „diletanţi", de oarece nu se prea simt la locul l'or în uniformă. Le lipseşte întipărirea meseriei. Vor fi desigur viteji; sângele rasei n'a degenerat încă. Dar cu cât mai inimoşi ar merge la moarte, dacă n'ar duce în spate atâţi ani de umilinţă şi de prigonire!

*

Cine va povesti peregrinaţiile străinilor dinaintea uşei comisariatelor pentru a dobândi

www.dacoromanica.ro

un „*permis de séjour*", peticul de hârtie fără care nu mai poţi sta în Paris? Mii de oameni se îngrămădesc în faţa unei uşi înguste ce se deschide cu sgârcenie la câte unul. Zile întregi au aşteptat să le vină rândul; unii s'au culcat pe trotuar pentru a putea fi în zori când începe eliberarea permiselor.

Un biet bătrân, din Elveţia germană, aşteaptă şi el de două zile, desi locueşte în Paris de 30 de ani.

— Şi ce vor face cu noi?

— Ni se va da libertate să trăim în Paris.

— Dar cu ce să trăim? Eu mi-am închis prăvălia, ne mai având nici lucrători, nici muşterii.

Şi după o clipă de tăcere:

— Dar cu Austriacii şi cu Germanii ce au făcut?

— I-au dus în alte oraşe în afară de zona războiului. Pe cei cu stare îi lasă în pace; celorlalţi li se dă de lucru.

Atunci bătrânul eşind din şiragul nostru:

— Atunci mai bine mă declar German. O să am cel puţin ce mânca.

*

Trec pe lângă o cârciumă. Măria sa poporul e îndesat pe terasă, dinaintea paharului cu otravă verde. Sute de lucrători zdrenţuroşi

www.dacoromanica.ro

îşi potolesc setea lor neistovită. Aud un glas răguşit dela o masă:

— *Hé, Monsieur, une cigarette s'il vous plaît.*

Trec înainte fără să întorc capul. De odată simt o mână ce mă sgudue de piept:

— *Dis donc, bourgeois, tu vas me donner au moins une cigarette.*

Fireşte că i-am dat fără să zic un cuvânt...

Iată stăpânul nostru de mâine. La cea dintâi înfrângere, cetăţeanul acesta va deveni tiranul unei străzi sau al unui cartier. Dacă ştie citi şi scrie, — adică dacă citeşte *La guerre sociale* şi *L'Humanité* — încingând un brâu roş, va deveni căpitan de gardă naţională, comunist gălăgios şi orator popular.

Suntem în stare de asediu. Toate armele au fost prohibite şi rechiziţionate. Foarte bine. Dar cel dintâi lucru ce l-aşi fi făcut, dacă aşi fi fost în locul guvernului, ar fi fost să închid toate cârciumele, oprind alcoolul, o armă mult mai primejdioasă decât armele de foc. Comuna în mare parte a eşit din fumurile absintului.

*

Franţa, ţara cea mai primitoare faţă de străini, se ridică împotriva lor. Toate marile berării şi restaurante Zimmer, Dreher, Ps-

www.dacoromanica.ro

chor, sunt devastate. Foarte multe prăvălii lămuresc prin afişe că sunt „franceze". Un cetăţean Wolff, cu numele puţin ortodox, anunţă pe prăvălia închisă că a plecat la răsboiu, unde mai are doi fraţi, adăugând şi un certificat al comisariatului că e „supus" francez... De altminteri, prăvăliile se închid mereu. Un bilet laconic anunţă „fermé pour cause de mobilisation"; altele mai energice: „parti pour la guerre"; unul e şi mai elocinte: „Vive la guerre!"... E cartea de vizită a unui alsacian plecat pentru câştigarea patriei pierdute.

De altfel, jafurile se fac nu numai din motive patriotice. E în instinctul mulţimei o pornire spre distrugere. Sub cuvânt că unele băcănii au ridicat preţurile — ceeace s'a dovedit ca neîntemeiat — o drojdie de oameni le-au jefuit toată marfa: un factor poştal a fost prins golind caseta prăvăliei. În acest timp, proprietarii erau plecaţi la răsboiu. In băcănie nu rămăsese decât femeile lor.

Răsboiul nici nu a început şi vandalismele se vestesc. Din fumurile alcoolului ies scelerati ce vor să se îmbogăţească azi numai prin furt, mâine şi prin asasinat.

*

Din fericire, acest început de dezordine schiţat în întâile zile ale mobilizării a fost

www.dacoromanica.ro

repede înăbuşit. La cârmă nu mai e guvernul din 1870, ci un guvern energic şi cu experienţa trecutului. Liniştea unui oraş atârnă de cele câteva mii de tulburători profesionali. Proclamând starea de asediu, guvernatorul militar a şi început să-i pună la răcoare. De câte ori trec pe lângă palatul de justiţie, zăresc în beciurile cu geamurile deschise, sute de noui mosafiri cărora guvernul Republicei le distribue o dreptate sumară dar energică. In două zile, trei mii de răufăcători au trecut printre pensionarii statului. Până la o sută de mii mai e încă o largă margine...

*

Deschizând *La Patrie* pe stradă (un fel de a vorbi, deoarece *La Patrie* n'are decât o foae de mărimea unei file de caet), un lucrător mă opreşte cuviincios, cerându-mi voe să i-o împrumut. O citeşti înfrigurat şi mi-o dă cu nemulţumire:

— Am auzit că 2000 de ulani au fost făcuţi prizonieri de soldaţii noştri: *et il n'y a rien sur ce sale canard!*

In câteva clipe sunt măcar zece cititori în jurul ziarului meu.

Toţi vor să controleze o ştire auzită:

— Un Zeppelin văzut deasupra Parisului.

— Ciocnirea la frontieră între un Zeppelin şi un aeroplan.

www.dacoromanica.ro

— Un escadron francez pierdut fără urmă...

Din toate acestea un singur lucru se adevereşte a doua zi: doi ulani au fost arestaţi.

Ceeace mişcă mai ales mulţimea e povestea Zeppelinului fantomă, care va arunca dinamită asupra Parisului şi mai ales asupra Turnului Eiffel ce leagă Parisul cu lumea întreagă. Lucrul e nou şi ispiteşte imaginaţia mulţimei deprinse să se închine puterilor necunoscute. Dealtminteri şi Turnul Eiffel se apără împrăştiind puternice făşii de lumină pe cerul atât de frumos zilele acestea.

Noaptea, grupe de gură cască privesc spre cer la un punct luminos. Toţi vorbesc de Zeppelin. Un copil, îndoit din mijloc, trage pe taică-său de haină, uitându-se în sus:

— *Père, en vlà un Zeppelin!*

Trebue să-i auzi însă intonaţia pentru a gusta precocitatea naivă a copilului parizian.

...Şi sus, planeta Marte stărueşte a străluci mai luminos ca ori când, fără să bănuiască că tulbură liniştea Parizienilor.

*

Biata „Madame Marie", dela Duval, se stinge de pe picioare! Bătrână, ea a păstrat totuşi în chip ceva feciorelnic, în trăsăturile ei fine, subţiate, în gura măruntă, în ochii blajini şi stinşi. In mişcări are ceva graţios.

www.dacoromanica.ro

De ani de zile, vorbim de fiul ei soldat. Acum ceasul fatal a sunat. Jeanot e în forturile dela Toul. Biata mamă a ajuns o umbră, așa merge de plutitor. Cum mă vede cu un ziar, mă pândește, așteptând să-i spun ce e cu războiul. Tremură la fiecare vorbă a mea; mă privește în ochi să vadă dacă nu-i ascund ceva. O mângâi: Franța va fi biruitoare. Respiră o clipă, apoi mă întreabă: Dar Jeanot? Și Jeanot va scăpa. Se înveselește. Pentru puțin timp. I-a sosit dușmanul.

Dușmanul Mariei este „camelotul" ce se așează dinaintea restaurantului la ora 7, strigând de'și sparge pieptul:

— *La Presse! La Presse! La Presse! Dernière édition!*

Vânzătorul de ziare îi pare o imensă cucuvae vestitoare de nenorociri. Când îmi întinde farfuria, simt o lacrimă ce-i cade pe mână pentru fiul îndepărtat.

*

Am citit o scrisoare a unui prieten, soldat pe frontiera de răsărit, către nevastă-sa, o româncă:

„... „Imi pare rău că te-am lăsat în lacrămi; îmi pare rău că plângi. Imi pare însă și mai rău că-ți plângi soarta, că te plângi numai pe tine și nu te gândești puțin și la mine"

www.dacoromanica.ro

Şi acesta e adevărul. Totdeauna am auzit-o văitându-se: Ce mă fac eu dacă moare! şi niciodată plângându-l pe el că poate să moară Dragostea adesea e egoistă; plângând pe cel mort, ne înduioşăm mai mult asupra noastră ce rămânem pe pământ.

*

Ziarele de seară anunţă neutralitatea Italiei, intrarea în defensivă a Belgiei şi probabila participare a Angliei la răsboi. Adâncă emoţie în mulţime. Pentru întâiaşi dată feţe înseninate; oameni ce nu privesc răsboiul cu resemnare ci cu oarecare flacără lăuntrică în privire.

Vecinul meu de masă, un negustor de instrumente chirurgicale, îmi vorbeşte deodată:

— *On va leur donner une raclée, à ses sacrés Allemands!*

E cea dintâi vorbă de speranţă, de curaj şi de agresiune pe care o aud dela un francez; e cea dintâi vorbă războinică ieşită din gura acestui popor pierdut de pacifism şi de umanitarism... Îi va bate pe Nemţi! Mi se umple inima de bucurie, auzind aceste cuvinte inimoase... Până acum n'am văzut decât tristeţe, resemnare, stoicism. Răsboiul e numai pentru apărarea patriei năvălite.

*

www.dacoromanica.ro

Un ziar anunţă:

„Germanii au trecut frontiera la Cirey — 490 klm. dela Paris".

De pe acum se anunţă depărtarea dela Paris!

*

Ziarele apar pe nişte foiţe ridicole, şi se vând! *La Patrie,* unul din cele mai puţin însemnate, are un tiraj de un milion cinci sute de mii de exemplare. Mă scobor în stradă s'o iau dela un camelot şi întind obicinuitul gologan de cinci.

— *Non, c'est deux sous.*

— *Pourquoi?*

— *Parce que nous achetons le papier plus cher.*

Oh, acest *nous,* cu câtă importanţă a fost rostit! *Nous!* Şi când îi arăt scris cu litere mari „*5 centimes*", camelotul îmi aruncă o privire dispreţuitoare.

— *Si ça vous convient bourgeois!*

Hotărât, trebue să trec de acum înainte drept un burghez vrednic de dispreţ. Privindu-mi butoniera decorată, camelotul mă arată către un grup de femei din popor:

— *Ça est décoré, et ça marchande encore!*

*

www.dacoromanica.ro

Un grup de lucrători buni, discută cu un ziar în mână despre generalul Pau. Unul din ei rostește:

— Generalul Pau și-a pierdut o mână în războiul dela 1870, pe câmpiile Alsaciei.

— Cu atât mai bine, întrerupse un altul, se va duce acum să și-o caute!

Minunat răspuns și în spiritul rasei... In adevăr generalul Pau a trecut în Alsacia...

Duminica următoare, mă scoboram dela Bois de Boulogne pe câmpiile Elizee. Un amurg frumos ca o apoteoză. Soarele scăpăta încet după Bois, lăsând în urmă beteala razelor lui ce se aninau de copaci, se încolăceau pe creștetul Arcului de triumf, și cădeau peste trecători ca o ploaie măruntă și jucăușă... Deodată strigătul unui *camelot* sfâșie aerul: *Francezii au intrat în Alsacia. Mulhouse a fost luat!..*

O beție ne cuprinse pe toți... Insfârșit, Francezii au călcat pământul sfânt, râvnit de patruzeci de ani! Oamenii se luminează la chip, se simt ușurei ca un fulg în bătaia razelor, se opresc, se îmbrățișează. Timpurile eroice au reînviat; barbarul e zdrobit. Bucuria ne umple pieptul la toți, ne presară trandafiri pe obraz și ne pune aripi la picioare. O dragoste de omenire și de viață ne învălue ca într'un nor sfânt. Când trecem pe sub *Arcul de triumf* avem senzația că *noi* ne întoarcem

www.dacoromanica.ro

învingători din Alsacia, sub un arc ridicat anume de patria recunoscătoare...

Şi cu toate acestea, ce tristeţă! Intrarea în Alsacia a fost o greşeală. Clemenceau a spus-o a doua zi în *L'Homme libre,* şi înfrângerile franceze pe linia Belgiei, ne îndeajuns de apărată, au dovedit-o mai târziu...

*

Proprietara mea mă duce să-i vizitez pivniţa; îmi arată un colţişor, unde s'ar putea pune un pat pentru mine. Şi cum strâmb din nas, ea adaogă, zâmbind:

— Hrană vom avea de ajuns. In pivniţă sunt totdeauna locatari numeroşi.

*
* *

... Cât de neted se desface drumul ce iese din Fontenay-aux-roses!.. Deoparte şi de alta, mici case oblonite răsar din largile curţi de verdeaţă gălbue de toamnă timpurie. Multă iederă acăţătoare şi mai mulţi trandafiri. Trandafiri mici şi bătuţi, ca nişte bănuţi multicolori şi mirositori; trandafiri răsăriţi pe un fir sprinţar şi năvalnic; trandafiri ce se răsucesc pe stâlpii gardurilor, pe coloanele şi burlanele caselor, răsfrângându-se apoi de-asupra ferestrelor ca nişte degete îndrăzneţe şi parfumate ce bat în geam...

www.dacoromanica.ro

Fontenay îşi merită numele. Stă învăluit în giulgiul lui de trandafiri.

Drumul se întinde apoi pe câmpul deschis, în mijlocul unei naturi care seamănă atât cu natura ţării noastre: natură mijlocie şi măsurată, natură armonică şi cuminte, fără căderi.

De pe colina spre care m'am îndreptat fără să vreau, o privelişte neaşteptată...

Peste pânza de trandafiri a Fontenayului, spectacolul măreţ al Parisului: al acestui Paris înfrigurat de grijile războiului, al acestui Paris, care îşi pune armura lui Achile pe pieptul fraged..., al acestui Paris de frumuseţe şi de artă. Sena nu se vede. Se presimte însă. Albia ei invizibilă e însemnată de o linie de piatră, şi de glorie...

Iată Notre-Dame, cu dantela turnurilor ei, cu arcurile uriaşe ale spatelui, încălicate unele peste altele, ca într'o gigantică cucerire a spaţiului şi a cerului... Nouă veacuri de artă gotică ne privesc pe ochiul enorm al rosacei catedralei... Nouă veacuri de glorie regală şi de sbucium republican au trecut prin larga ei piaţă. Pe treptele ei a păşit şi Cesarul — celalt Cesar, care şi-a făcut singur coroana din oţelul tuturor câmpurilor de luptă...

www.dacoromanica.ro

Dincolo de Notre-Dame, se vede Luvrul evului mediu cu cele opt veacuri de istorie glorioasă a Ludovicilor, a Enricilor şi Francişcilor. Alături de Luvrul regal, Tuileriile imperiale, peste care a căzut tăcerea pustie a Comunei. Deasupra ruinilor fastului imperial, s'au aşternut ca o uitare florile păcei republicane.

Pe linia îndepărtată a Senei se înalţă apoi scheletul de oţel al turnului Eiffel, semnul vremilor noi de mecanică şi de civilizaţie industrială, şi Elizeul Preşedinţilor burghezi..

Peste un mileniu de glorie, de epopee războinică de muncă migăloasă, de avânt artistic, se întinde pe linia invizibilă a Senei, povestind istoria poporului celui mai isteţ, celui mai înzestrat, celui mai sbuciumat. In jurul pietrelor fumurii cântă muzica de îngeri a vremilor trecute şi se aşterne apoteoza veacurilor... Pe deasupra cumineniei republicane se răsuceşte purpura regală semănată cu floarea albă a crinului, şi hlamida imperială pe care aleargă acvilele dela Austerlitz şi Wagram...

... Prea e multă glorie împietrită în această linie unită a Senei şi prea e multă fanfară în atmosfera de sărbătoare a Parisului, pentru a nu crede în veşnicia ei... Nu s'au străduit

www.dacoromanica.ro

generaţiile, aruncând horbota marmurei şi împletind cununa sonoră a faptelor eroice; pentru a rămâne în voia obuzului german... O catedrală se poate distruge cu un obuz; o flamură de glorie nu cunoaşte însă siluirea fierului...

* * *

O noapte încântătoare: noaptea din urmă.

De câtva timp nopţile sunt moleşitoare. Te mângâe, te învălue, te adorm, îţi risipesc cugetul în şoaptele frunzelor şi în mireasma florilor.

Nimic oţelitor, nimic războinic în acest cer limpede de orient sfredelit de fâşiile de lumină ale proectorului din turnul Eiffel... Dimpotrivă, totul e pace, totul cântă ca într'o divină armonie.

Războiul a început de mult. Sângele curge la graniţă: în Paris, sunt însă nopţi orientale, nopţi de Cytheră, călduţe cu adieri ce se joacă prin păr, pe sub gene, ce te umplu de o neţărmurită dragoste de a întinde braţele, de a strânge, de a săruta, de a plânge o iubire veche, uitată de mult, de a dori ceva ce nu se poate împlini; simţi un fior de plăcere că eşti slobod ca o suflare. Mai simţi însă şi durerea atâtor clipe netrăite, pe lângă care ai trecut fără să te opreşti, a atâtor lacrimi

www.dacoromanica.ro

lăsate în urmă, a atâtor sfâșieri uitate, ce se întorc acum pentru o clipă...

Mă așez pe o bancă în grădina Tuileriilor...

Mă simt ușor și nematerial; miresmele florilor plutesc ca funigeii. Tăcere adâncă. Pe bănci, veșnicele perechi. Nu sunt tineri de tot; tinerii au plecat mai de mult. Câți dintre cei ce stăteau acum o săptămână, sărutându-și iubitele pe aceste bănci, nu-s culcați în șanțurile Belgiei, privind cu globul gol al ochilor licărirea stelelor?

In locul lor vin cei de patruzeci de ani, ce vor pleca și ei mâine la graniță. Cu presimțirea morții în sufletul înghețat, ei nu îmbrățișează, nu țin în brațele lor femeile amețite de duioșie și de voluptate, ci stau pierduți, striviți sub amenințarea clipei, în brațele femeilor, ce-i mângâe, îi leagănă, îi strâng la sân ca pe niște copii asupra cărora plutește o nenorocire. Niciodată n'am văzut până acum un gest mai nobil, mai mișcător, decât gestul matern al acestor femei ce'și țin iubiții în brațe, ocrotindu-i împotriva râsului roș...

...Și în noaptea aceasta caldă, în noaptea aceasta de dragoste, în care auzi sărutări mângâetoare și gemete izvorâte înăbușit din piepturile chinuite de marea durere a plecării pentru totdeauna, simt în inimă și biruințele

www.dacoromanica.ro

şi înfrângerile trecutului şi toate durerile pe lângă care am lunecat fără să le văd...

Mă simt mic şi înduioşat dinaintea celor două braţe ce ocrotesc, dinaintea gurei ce şopteşte cuvinte de nădejde, în care nici ea nu crede, dinaintea sânului cald ce vrea se alunge ideia pământului îngheţat şi mort...

...Paris! oraş al artei, al tinereţii şi al iubirei, aş vrea să-mi intri tot în pupilele mele mărite, pentru a-ţi statornici icoana, aşa cum *este*, cu drăgălăşia vieţii tale uşoare şi poetice, cu pustiul cheiurilor răsunătoare cu tezaurele tale de artă, cu apusurile de soare din Luxemburg, cu primblările în vaporaşe de-alungul Senei, cu toată acea graţie ce face din tine cel mai scump oraş din lume. Şi mi se strânge inima când mă gândesc că la întoarcere ceva din farmecul tău ar putea fi ştirbit; o piatră din Notre-Dame năruită; un platan de pe Boul-Mich trântit, la pământ, sau că aşi putea zări un coif prusac rătăcit în curtea patrată a Luvrului.

www.dacoromanica.ro

II.

DIN ŢARILE EROICE

www.dacoromanica.ro

MORITURI

In aurul înserării treceau în întâele zile ale lui August regimentele Franţei pe cheiurile Senei. Stam să le privesc. In locul Parisianului cunoscut, treceau tipuri necunoscute, Gali blonzi şi îndesaţi, cu ochi albaştri, şi cu mustăţile groase căzute în jos, Gali ieşiţi din *Comentariile* lui Cezar; treceau Bretonii mici şi visători; trecea Franţa rustică şi muncitoare, Franţa cu faţa dogorită de soare şi cu mâinile bătătorite de munca pământului; trecea o Franţă necunoscută în batalioane înşirate, în sunetul muzicilor militare şi cu steagurile desfăcute în vânt... Treceau vesele în bătaia razelor piezişe şi a florilor aruncate; treceau sprintene în fâlfâitul batistelor...

Şi deşi inimile celor de pe cheiuri băteau în ritmul marşurilor militare şi se destindeau pline de speranţă în cutele roş-albe şi albastre ale steagurilor, o lacrimă de îngrijo-

www.dacoromanica.ro

rare ni se strecura pe gene. Priveam spre spicele aceste blonde, spre oamenii aceştia păşind veseli către frontieră, cu toată îngrijorarea şi strângerea de inimă a celei din urmă vederi...

Păreau veseli, dar în urma lor rămâneam noi trişti, chinuiţi de gândul:

— Morituri!

* * *

Aceşti soldaţi ai Franţei democratice duceau cu ei şi grijele noastre înteţite de ani de zile... Duceau cu ei toate prejudecăţile unei rase istovite, ale unei Franţe pacifice şi îmbuibate, ale unei Franţe cu spada frântă care va îngenunchia înaintea tesacului teuton. In urma batalioanelor înşirate aveam viziunea sângeroasă a Franţei dela şapte-zeci, a Metzului şi a Sedanului, a năvalei sălbatice asupra Parisului; viziunea Comunei incendiare, a măcelurilor pe uliţele Oraşului-Lumină înfometat; viziunea coifurilor prusace apărând sub cununa de ideal şi de glorie a Arcului-de-triumf, a steagurilor bavareze desfăşurate sub avântul împietrit al Marsiliezei lui Rude...

In urma batalioanelor galice ce treceau vesele pe cheiurile Senei, vedeam tragedia răz-

www.dacoromanica.ro

boiului civil; Republica cu pumnalul implântat în inimă cu prilejul celei dintâi înfrângeri, şi, în locul ei, Teroarea marelor epoci de criză naţională... In soldaţii ce mergeau spre frontieră vedeam nu numai tinerimea Franţei ce se ducea la moarte, ci vedeam moartea unei Patrii şi apoteoza însângerată a unei Rase...

* * *

N'au trecut încă doi ani de atunci. Mulţi dintre Galii blonzi ieşiţi din *Comentariile* lui Cesar au sărutat pământul în tranşeele Flandrei sau ale Argonilor.

Moartea lor însă n'a fost zadarnică. Odată cu ei au murit şi prejudecăţile noastre. Am văzut că ne am lăsat înşelaţi de legenda unei Franţe istovite, a unei Franţe menite să fie victima celui mai tare, a unei rase îngenunchiate şi sfârşite. De atâta timp trăiam cu legenda aceasta mincinoasă! Atâtea cărţi ne-au cântat prohodul Franţei şi mai ales al Republicei democratice.

După doi ani de lupte sângeroase avem totuşi în picioare o Republică tare şi hotărâtă la victorie, un popor de o cumineţenie şi o maturitate patriotică admirabilă, o armată eroică. In locul viziunei prăbuşirilor

www.dacoromanica.ro

dela Metz şi Sedan ce ni se arătau în urma batalioanelor ce treceau vesele pe cheiurile Senei, astăzi ni se arată viziunea măreaţă a luptelor dela Marna, dela Yser şi dela Verdun. In tranşeele estice ale Franţei nu s'a înmormântat o rasă cum credeam, ci numai o legendă.

www.dacoromanica.ro

PIOU-PIOU...

De câte ori sosește vestea unei noi încăerări pe frontul apusean, îmi vine în minte o icoană și un nume:

— *Piou-piou!*

Nu știu cine a născocit acest cuvânt. E minunat: în el curge armonia glasului de mamă ce'și alintă copilul, piuitul puiului rătăcit; în el e o chemare de dragoste și de protecție, o legănare și o strângere în brațe...

O mamă trebue să-l fi născocit: prea e dulce. O mamă iubitoare ce-și privea copilul, cu largii lui pantaloni roșii, depărtându-se în amurg sub povara raniței și a puștei cu mult mai mare decât dânsul.

In silabele cuvântului *piou-piou* văd două brațe întinse cu dragoste și disperare, un chip duios de Dolorosă, doi ochi înlăcrămați în care se luptă bucuria și durerea: bucuria de a vedea o ființă iubită și durerea de a o urmări spre destine necunoscute... In *piou-*

www.dacoromanica.ro

piou e glasul pasării ce-şi chiamă puii în faţa ameninţării uliului ce se învârteşte în rotocoale.

*

Nicăeri nu e mai puternică legătura dintre părinţi şi copii ca în Franţa... Nicăeri mamele nu-şi iubesc mai mult copiii ca în Franţa. Din dragoste prea mare ajung până la împuţinarea lor voluntară. Nicăeri nu puteau găsi deci mamele un cuvânt mai dulce pentru copii lor ca în Franţa: *piou-piou,* chemare duioasă de mamă ocrotitoare...

E mare şi frumos eroismul. E mare însă şi iubirea. Nicăeri ca la Paris n'am simţit adevărul cuvintelor lui Horaţiu: *bella detestata matribus.* Războiul urât mamelor!

Sunau goarnele mobilizării generale. Suna toxinul războiului mult aşteptat şi mai mult temut... In fiecare colţ de uliţă, în penumbra porţilor, în pragul caselor, eterna icoană a braţelor împletite în jurul roşului dela tunică, eternii ochi înlăcrămaţi, eternul hohot al bunului rămas... Işi plângeau mamele franceze copiii ce porneau spre graniţă. Nu erau mame spartane; nu puneau ferul în mâna soldatului... Erau însă mame iubitoare. In copiii lor nu vedeau imaginea eroică a unui „cuceritor de ziduri şi de cetăţi", ci carne din

www.dacoromanica.ro

carnea lor şi sânge din sângele lor. Cu toată stufoasa coamă a dragonului, cu tot roşul sângeros al pantalonului, în soldatul ce mergea spre frontieră să apere viaţa şi gloria Franţei, ele nu vedeau un erou ucigător de duşmani, ci un biet pui sburătăcit de mamă, pe care îl ameninţă cele două capete ale vulturului rapace: un biet *piou-piou*...

Au plâns mamele franceze, pe faţă şi fără ruşine. Şi-au plâns dragostea lor nimicită... Au hohotit străzile şi grădinele.

Au răsunat Luxemburgul şi Tuileriile de lacrimile şi blestemele mamelor împotriva războiului.

*

Astăzi, după aproape doi ani de război, ce vor fi făcând atâţia *piou-piou*, pe care i-am văzut micuţi şi pierduţi în haina lor largă, învăluiţi de căldura braţelor materne? Câţi nu vor fi muşcat pământul mocirlos al tranşeelor, gândindu-se la durerea mamelor îndepărtate ce-şi îngână suferinţa cu cetirea comunicatelor glorioase? Cei mai mulţi sunt însă la postul lor de onoare: înfipţi acolo, în noroiul tranşeei, ca un zid eroic şi neînvins de care se sparg valurile teutonice... Ieşiţi din braţele ocrotitoare ale mamelor, aceşti copii adoraţi au devenit bravii soldaţi

www.dacoromanica.ro

ai Franței... Dragostea de acasă nu i-a mole-șit.

Au devenit oameni. Nu mai sunt puii rătă-ciți de mamă, ci soldați, cu adevărat sol-dați care au dovedit că energiile rasei nu se pierd, și că fără a fi un popor militarizat sunt un popor curagios și războinic...

www.dacoromanica.ro

COPIII

Intr'un ziar francez, citesc descrierea bombardării minunatei catedrale dela Reims făcută de un copil de zece ani:

„La 19 Septembrie, la ora trei după amiază, o bombă aprinse schela catedralei. Se auzi un şuerat prelung asemenea urletului unui câine în agonie şi pe urmă o isbucnire.

Curând acoperişul arse. Intreaga catedrală fu învăluită de flacări. Inăuntru se mai aflau răniţi germani; li se auziau strigătele. Spre ora patru obuzele încetaseră de a mai cădea. Catedrala ardea mereu. Lumea privia incendiul, plângând. Arama de pe acoperiş punea luciri verzi în flacări; pe dinăuntru, catedrala era luminată de foc cu un roşu aprins; pe la ferestre să vedeau tot felul de nuanţe prin vitrouri: albastre, roşii, galbene, violete. Statuele dela intrare, luminate de flacăre, păreau că se mişcă: Ai fi crezut că deveneau vii. N'ai fi vrut să le priveşti, dar

www.dacoromanica.ro

nu puteai să te ţii. Catedrala era cel mai frumos monument al oraşului: acum nu mai are strane; orologiul, ce bătea orele atât de frumos, s'a topit; clopotul mare nu va mai suna. Când Germanii vor fi isgoniţi, vom merge însă să cântăm un Te-Deum în ruinile catedralei...".

* * *

E frumos. E minunat: un copil de zece ani să găsească cuvinte atât de potrivite, nuanţe atât de nimerite pentru a zugrăvi priveliştea neuitată a incendiului străvechii catedrale!... Nu mai sunt copii. Floarea naivităţii lor s'a scuturat timpuriu. Pe neaşteptate au fost aruncaţi în vâltoarea vieţii, în mijlocul unor tragedii neasemuite în istoria omenirii. Sguduiţi din lumea poveştilor trandafirii ale lui Perrault, ei s'au deşteptat dintr'o dată într'o lume aeve de foc şi de jaf, de sânge şi de crimă nu numai împotriva oamenilor ci şi împotriva pietrelor centenare şi venerabile...

S'a dus Cenuşăreasa cu micii conduri de mătase; s'au dus cotoiul încălţat, şi micul şi năsdrăvanul Poucet, şi Pasărea albastră, şi Piticul galben şi Barbă albastră şi Frumoasa cu păr de aur şi Şoricelul; s'a dus pulberea basmelor şi legendelor Franţei; s'au dus fru-

www.dacoromanica.ro

moasele in-folio cu minunate ilustraţii colorate privite cu lăcomie. In mijlocul acestei lumi feerice de Cosinzene şi de Feţi frumoşi a căzut de odată un obuz german. Eroii s'au sburătăcit pe o rază de lună. Copilul cu buclele blonde s'a desmeticit, frecându-se la ochi. Avea înaintea lui tragica realitate. Lohengrinul teutonic îşi picura melodia de foc şi de fer deasupra oraşului. Catedrala ardea. Sfinţii ei de piatră se răsuceau în durerea supremă. Monştrii fanteziei gotice se chinuiau în vârful săgeţilor împietrite. Vitrourile se luminau de culori fantastice. Plăcile de aramă de pe acoperiş sburau înroşite.

Şi atunci copilul cu buclele blonde s'a simţit sguduit în adâncul inimei lui micuţe. Sub puterea impresiei, a scris el rândurile de mai sus pline de o înţelegere şi durere virilă...

* * *

Ce mare şcoală de nobilă suferinţă şi de adânc patriotism e războiul acesta pentru generaţiile ce se pregătesc! Ce suflete oţelite îşi vor făuri copii de astăzi, ai căror ochi se deschid asupra catedrelor incendiate şi a mormanelor de cadavre ce reclamă răzbunare!...

Un suflet nou va încolţi pe pământ din

www.dacoromanica.ro

sângele generos vărsat cu atâta risipă. Indărătul părinţilor ce cad seceraţi, stau copiii fulgeraţi de tragedia ce i-a coprins de timpuriu. Ei sunt omenirea de mâne; ei sunt răzbunarea de mâne... La o vârstă în care impresiile sunt atât de puternice şi rămân neuitate, ei au văzut căminul părintesc învolburat în flacări; au văzut bisericile sfârâind şi clopotele şi icoanele topindu-se; au mers la şcoală printre ruine, pitulaţi de frica bombelor prusace; au văzut sângele curgând din nobile răni, şi au primit în urechea lor aţintită atâtea gemete scumpe, atâtea horcăite de moarte şi atâtea implorări de răzbunare!

Miile de copiii Sârbi, au trebuit să rătăcească peste mări, prin ţări depărtate, orfani sau părăsiţi, ducând în micul lor suflet icoana patriei sfâşiate şi groaza cruzimei ungureşti şi bulgăreşti... Tragedia ţării lor i-a semănat prin oraşele Franţei şi ale Italiei; în sufletele lor se prepară însă o Serbie nouă, mare şi răzbunătoare, după cum în sufletele milioanelor de copiii îmbătrâniţi într'un an se prepară o omenire mai bună şi mai dreaptă.

www.dacoromanica.ro

SUNT LACRYMAE...

Dela începutul războiului o parte din Bois de Boulogne a fost doborâtă la pământ din motive strategice sau de aprovizionare a Parisului. Meii behăesc prin aleele în care odinioară Parizienele îşi plimbau lenea lor elegantă.

Frumoşii fagi şi salcâmi ai pădurii au fost scoşi din pământ în apropierea Germanului biruitor: consecinţă neaşteptată a războiului.

* * *

Căci în acest război de giganţi nu sufer numai oamenii, ci şi natura eternă. Alfred de Vigny o credea nepăsătoare faţă de suferinţă.

La patimile noastre, ea răspunde cu acelaş zâmbet făţarnic şi indiferent. Dinaintea pumnului întins şi ameninţător, nu se cu-

www.dacoromanica.ro

tremură. Dinaintea maestăţii morţei, ea păstrează aceaşi seninătate nepătrunsă.

Acum sufere şi ea. Obuzele o frământă, ca o forţă ascunsă şi vulcanică... Tranşeele o taie şi o străbat ca nişte nervuri infinite şi dureroase. Explosibilele o sfăşie şi o aruncă în aer în amestec de pulbere fină şi de fum. Copacii ard ca făcliile vii ale lui Neron sau se sbuciumă în şuerul ghiulelelor.

Legenda lui Atila e o palidă legendă pe lângă realitatea fioroasă a războiului de acum. In urma copitei calului marelui rege, iarba nu mai creştea. De pe urma Kaiserului, natura întreagă se va pune în doliu, secătuită în isvoarele ei, pustiită în păduri, răscolită până în adânc de forţa năpraznică a tunurilor uriaşe.

Natura nu mai e nesimţitoare faţă de suferinţa omului... Jeleşte şi ea alături de dânsul... Mor copacii, plângând lângă piou-pioul ce-şi scapătă capul pe puşcă, gândindu-se la satul lui îndepărtat. Moare vegetaţia Franţei arsă de para vărsată de miile de tunuri.

Plânge firul de iarbă după cum plânge şi stejarul cel trufaş: acelaş nimic în faţa uraganului de foc şi a morţei.

Plânge natura...

Sunt lacrymae rerum...

www.dacoromanica.ro

* * *

O credeam nepăsătoare şi eternă, şi o vedem o biată nenorocită, sguduită de fiorul morţei... Tremură ca un om în aşteptarea clipei din urmă... Biata natură! Nu mai e trufaşă... Cu atât mai bine. Sufere. Suferinţa înalţă şi înnobilează. Suferinţa ei o apropie de noi. Omul şi natura sunt două suferinţe ce se sprijină, două slăbiciuni sublime...

Alfred de Vigny ar fi împăcat. Acest poet mare şi soldat neisbutit, ce şi-a irosit viaţa în aşteptarea războiului, ar fi mulţumit de epopea vremilor noastre... Ar fi văzut mai întâi războiul cu toată grozăvia lui măreaţă, şi sufletul lui de luptător nostalgic s'ar fi potolit în baia de sânge şi de eroism a epocei noastre...

Ar fi văzut apoi şi suferinţa naturei... Ea nu i-ar mai fi spus: „Sunt teatrul nepăsător pe care nu-l poate mişca piciorul actorilor săi. N'aud nici strigătele, nici suspinele voastre. Abia simt, trecându-mi pe deasupra, comedia umană, care caută în zadar în spre cer ca spre un mut spectator. Mă numiţi o mamă, şi eu sunt un mormânt. Iarna mea vă ia morţii ca pe o hecatombă şi primăvara nu vă simte adoraţia".

www.dacoromanica.ro

Natura nu se înduioşează numai la suferinţa omului. Sufere şi ea. Şi în faţa maestăţii acestei suferinţe blestemul lui Alfred de Vigny ar fi amuţit, şi din piept i s'ar fi ridicat un prinos de milă şi de recunoştinţă...

www.dacoromanica.ro

„PORTUGAL“

O telegramă ne vestește că vasul-spital „Portugal“ a fost scufundat de o torpilă turcească în apele Mării Negre.

Una din miile de tragedii ale acestui război care nu respectă nimic. In fața lui s'au prăbușit crucile de pe catedrale. Nu putea să nu se închine și crucea roșie a carității omenești. Bieții răniți, scăpați pentru o clipă din ghiarele morței de atâtea gingașe mâini de femei devotate, au fost din nou prăvăliți în recea ei încleștare din urmă. O șerpuitoare ghiulea, încreținduși o lungă dâră de spumă, i-a căutat din depărtare pentru a-i culca în neprimitorul sălaș al Pontului Euxin.

* * *

Pentru mine însă scufundarea vasului „Portugal“ nu e numai o tragedie îndepărtată și anonimă ca atâtea altele, cu care ne-a deprins războiul mondial. Telegrama rusească îmi mai deșteaptă însă și-o icoană hotărâtă și o amintire puternică.

www.dacoromanica.ro

Pe bordul vasului „Portugal" am făcut călătoria dela Pireu la Constantinopole în toiul războiului; pe bordul lui am trăit emoţiile luptei dela Charleroi.

I-a fost de ajuns o clipă pentru a se scufunda. Şi în prăbuşirea lui a luat nu numai atâtea fiinţe sfinţite prin suferinţă şi prin răni glorioase, dar şi atâţia marinari francezi, ale .căror chipuri mi se trezesc deodată în amintire.

Il văd şi acum pe căpitanul meridional, cu hainele largi şi cu gesturi şi mai largi, şi mai ales pe secundul său, un bătrân alb ca zăpada, de o fineţe de trăsături, de o transparenţă de piele şi de o eleganţă feminină în mişcări cum rar se pot întâlni la un bărbat.

...Icoane zadarnice. Au trecut pe cadranul minţii ca nişte umbre, pentru a dispărea în acest grozav abis al morţei, din care nu ne mai vine niciun răsunet.

* * *

Pentru mine vasul „Portugal" mai înseamnă şi o noapte de visare în faţa insulei Tenedos. Neuitată noapte. In faţă, umbrele graţioase ale celor şapte mori de vânt înălţate pe stâncele insulei, aripi de lilieci vâslind în aerul limpede. Din spate, fâşiile de lumină ale proectoarelor de pe crucişetoarele en-

www.dacoromanica.ro

gleze, stând de pază în preajma strâmtorilor. Sus, cerul spuzit de stele al nopţilor Orientului. Jos, freamătul potolit al valurilor egeice.

In mijlocul acestui decor de feerie antică şi orientală şi de realitate cuceritoare a civilizaţiei moderne, nu puteai să nu te cufunzi în poezia trecutului.

Tenedos, Tenedos, insulă vicleană! Dealungul stâncelor tale s'au strecurat în noaptea opacă triremele Acheilor lui Agamemnon, pentru a face pe Troieni să creadă că au părăsit asediul: plan isteţ al iscusitului Ulise ce avea să aducă ruina Troiei...

De pe ţărmul tău au pornit ca o furtună cei doi şerpi, străbătând într'o panglică de spume valurile de sineală ale mării pentru a încolăci într'o supremă îmbrăţişare pe Laocoon şi pe cei doi fii ai lui. Nemuritoarele versuri ale lui Virgiliu îmi cântă şi acum în amintire: „Laocoon, preotul lui Neptun, jertfia pe altar un taur. Iată, deodată, doi şerpi, pornind din Tenedos, străbat marea în rostogoliri uriaşe, şi se îndreaptă spre ţărm. Piepturile lor îşi fac drum prin valuri, iar crestele sângeroase ies afară din apă. Marea freamătă, spumegând; iată-i pe ţărm. Cu ochii aprinşi de sânge şi foc, gurele lor şueră. Speriaţi, noi fugim. Ei se îndreaptă însă în mers sigur spre Laocoon, încolăcind mai întâi trupurile mici ale celor doi copii, muşcându-le

www.dacoromanica.ro

şi apoi înfăşcându-l pe însuşi Laocoon ce le venia în ajutor cu o armă. De două ori îi înconjoară mijlocul, de două ori trupul lor se învârteşte în jurul gâtului. Numai grumazul şi capul li se înalţă deasupra. Laocoon încearcă să smulgă cu mâna nodurile, stropind panglicele sfinte cu sânge şi venin şi îndreptând spre cer strigăte grozave..."

Sub ploaia de lumină a stelelor se luminează ţărmul dardanic. In jocul razelor apar batalioanele sfinte ale viteazului Hector pe porţile cetăţei. Iar, în faţă, se ridică corturile albe ale Acheilor în preajma triremelor repezi şi a mărei sărate.

Peisaj homeric... Lupte mărunte devenite măreţe sub degetele inspirate ale marelui poet. Antichitate aurită de pulberea timpului şi a rapsozilor, în care pâraele secate păreau fluvii tumultoase şi încăerările răzleţe se ridicau la înălţimea războaelor epice. Nisip moale a Scamandrului pe deasupra căruia joacă încă odată umbrele eroilor greci şi troeni în sgomotoasa lor luptă de zece ani. Sensaţii neuitate ale trecutului clasic, pe toate v'am trăit atunci, sub lumina lunei şi a proectoarelor engleze, pe bordul vasului „Portugal", pe care o criminală torpilă l'a culcat pe vecie în marea sărată a lui Ulise!...

www.dacoromanica.ro

IRONIILE ŞI PARADOXELE RAZBOIULUI...

I

Credinţa filosofului într'un regizor divin pornit spre ironie pare mai adevărată decât orice altă concepţie divină. Epicur îşi închipuia zeii ca pe nişte regi, trăind fericiţi şi nepăsători faţă de lucrurile omeneşti. In locul nepăsării preferăm să credem că zeii au simţul ironiei. După masă, îşi aruncă ochii asupra pământului pentru a vedea cu plăcere cum e răsturnat tot ce e drept şi logic; cum idealurile oamenilor devin caricaturi şi cum poveţile cele mai sublime sunt răstălmăcite în gura păcătosului. Kaiserul vorbeşte de „bunul lui Dumnezeu" ca de o fiinţă din domesticitatea curţii imperiale...

* * *

Războiul mondial e una din cele mai sângeroase ironii orânduită de o diabolică ima-

www.dacoromanica.ro

ginaţie. Tot ce s'a desprins frumos şi înălţător din această încăerare de giganţi, stă doborât la pământ. Principiul ce-i făcea oare cum îndreptăţirea morală, a ieşit nimicit. Milioane de oameni au murit zadarnic. Din sângele lor n'a răsărit încă ideia nobilă pe care o aşteptam.

Nu împingem fireşte naivitatea până a crede că războiul actual a isvorât dintr'o idee de umanitate. Ca toate războaele, el a ţişnit dintr'o uriaşă ciocnire de interese. Înăbuşit acum, ar fi isbucnit altă dată. Era fatal. Nu-i mai puţin adevărat însă, că pe o adâncă rădăcină de interese economice s'a altoit chiar dela început şi o mlădiţă de ideal. Luptând pentru sine, Franţa şi Anglia au pornit lupta şi pentru popoarele mici, pentru respectul tratatelor internaţionale şi mai ales pentru respectul principiului naţionalităţilor, ce pare atât de potrivit cu conceptele noastre moderne.

O coincidenţă poate. O coincidenţă însă frumoasă care înnobilează măcelul sângeros al răsboiului actual. Până şi în conştiinţele cele mai întunecate ale soldaţilor a intrat ca o înviorătoare rază de lumină ideia unei lupte pentru dreptate, pentru cei mici şi pentru cei fără apărare. Dacă omorul poate avea vreo legitimare, atunci şi-o găseşte în ocrotirea slă-

www.dacoromanica.ro

biciunei călcate în picioare. Antimilitariştii cei mai înverşunaţi au primit deci războiul actual ca pe un război pentru idealul unei umanităţi mai înalte, în care drepturile naţionalităţilor celor mai neînsemnate să fie respectate. Pentru ei, războiul mondial e o continuare a marei revoluţii franceze, luptând pentru aceleaşi principii nemuritoare...

* * *

Şi după aproape doi ani de vărsare de sânge, ce ironie! Ce răstălmăcire a logicei noastre raţionale şi sentimentale de către ironicul regisor divin!

Intr'o Europă, în care Serbia, Belgia şi Muntenegrul îşi aveau o individualitate trufaşe, s'a pornit un măcel universal pentru apărarea principiului naţionalităţilor. După doi ani de sângeroasă luptă, care e privelişte a ce ni se arată?

Serbia e ştearsă de pe faţa pământului. Un popor întreg a luat drumul pribegiei, acăţându-se prin munţii de ghiaţă ai Albaniei; rămăşiţele armatei ei mutate în altă ţară în urma celei mai crâncene tragedii; copiii ei risipiţi în Franţa şi Italia, copii fără părinţi şi fără patrie.

Belgia s'a sgârcit într'o biată făşie de pă-

www.dacoromanica.ro

mânt apărată cu eroism... Incolo, îndoitul plisc al vulturului hrăpareţ s'a înfipt adânc în inima vechilor cetăţi flamande...

Muntenegrul nu mai există...

Unde mai e atunci logica acestui uriaş război?

Nu se vede.

I se vede numai ironia.

II

Războiul actual e paradoxal. E un joc de paradoxe pentru distracţia unui mandarin desgustat de o viaţă fără emoţii violente şi de banalitatea liniei drepte. Pornit întru cât-va dela nobilul principiu al unei umanităţi mai drepte, el a ajuns deocamdată la distrugerea totală a acestui principiu. Serbia, Belgia şi Muntenegrul au plătit cu o înfrângere glorioasă încrederea lor naivă în dreptate... Ştim bine că la urmă va fi altfel. E în noi un idealism indestructibil care ne face să credem în biruinţa finală a dreptăţii. Pe lângă aceasta, mai sunt şi cifre şi o siguranţă logică dacă nu matematică...

Până la ziua judecăţii din urmă, mandarinul invizibil se desfată totuşi în faţa acestei privelişti paradoxale: o Europă zadarnic coa-

www.dacoromanica.ro

lizată pentru a îngenunchia o rasă ameţită de supremaţia forţei sale... Sângele a milioane de oameni stropind un pământ neroditor, din care nu vrea încă să răsară mult aşteptata floare a dreptăţii sociale. Ruina pândind din urmă cu tot convoiul ei de nenorociri: mizeria, foamea, boala, sleirea puterilor active ale popoarelor...

* * *

Desfătat de ani de paradoxul acestui război de Giganţi, Mandarinul invizibil începe să simtă acum o oboseală... I s'a urât cu atâta eroism risipit zadarnic şi aproape neştiut în toate ungherele frontului de război; i s'a urât cu mirosul de pâine proaspătă a sângelui cald vărsat cu atâta belşug; i s'a urât de luptele corp la corp, de toată această forţă tânără încordată în spasmul din urmă al morţii...

Ar vrea o privelişte nouă...

Şi atunci, lăsându-şi în voe fantazia, Mandarinul invizibil îşi zice:

— Până când se va scutura floarea omenirii? Toţi tinerii sunt în tranşee adânciţi pânăla mijloc în apa ploilor şi în noroi. Dacă moartea nu-i loveşte voinicește prin darul binefăcător al unui glonţ, îi cucereşte ho-

www.dacoromanica.ro

ţeşte prin germenii tuturor boalelor... Mulţi sunt seceraţi înainte de a fi dat omenirii tot ce se putea aştepta dela dânşii. Cad la pământ spicele pline de seminţele speranţelor... Rămân numai cele goale...

Teoreticianii războiului l'au privit ca pe un fel de selecţionare necesară... Megalomanul Nietzsche a văzut în el un mijloc de a prepara esenţa pură a supraomului. In luptă, spunea el, învinge cel tare ce va perpetua idealul unei omeniri viguroase... Moartea însă nu alege în războaele moderne. Duşmanii nici nu se văd. Glontele orb merge să lovească pe cel mai voinic. Cel slab stă în fundul tranşeei umide. Neîntâlnindu-se cu moartea, se va întâlni cu un reumatism. Prin supravieţuirea lui, câteva generaţii sunt condamnate la infirmitate...

Şi pe când puterile vii ale omenirii se scutură fără folos în mocirla tuturor câmpurilor de luptă, bătrânii rămân pela vetre spre a duce o viaţă inutilă. Omenirea are nevoe de braţe viguroase şi de puterea creatoare a tinereţii; omenirea are nevoe să se înmulţească şi să se perpetueze într'un tip superior. Pentru ce deci să se măcelărească cei tineri şi să rămână cei nefolositori? Destulă vărsare de sânge generos şi cald. Mai curgă şi sângele îngheţat al bătrânilor...

www.dacoromanica.ro

Şi, sunând din trâmbiţa păcei, Mandarinul invizibil şi ironic trimite pe la căminuri tinerimea însângerată înainte de a porni un nou război: războiul bătrânilor... Recrutările încep dela 60 de ani încolo... Astfel războiul va lua o nouă înfăţişare şi îşi va ajunge şi ţinta de întinerire a omenirii.

www.dacoromanica.ro

ROŞ-ALB-ALBASTRU...

Vasile Alecsandri mărturisia undeva impresia puternică pe care i-o trezia un regiment în marş. Bătrân, el îşi potrivia pasul după soldaţii ce scoborau câmpiile Elizee în sunetul fanfarelor.

Un drapel ciuruit şi glorios fâlfâind în vânt, un tropot viguros şi cadenţat de soldaţi tineri şi marţiali, o muzică militară sau numai nişte simple goarne—sunt spectacolul cel mai mişcător din lume. N'are nicio legătură cu estetica. Deşteaptă totuşi în fiinţa noastră morală adânci răsunete aţipite.

„Pretutindeni, în oraş, scria un mare scriitor francez, în spre ziua de 1 Ianuarie, tobele sunau asurzitor.

Ele băteau puternic şi sonor deasupra durerilor anului ce se stângea, şi, veselă, din uliţă în uliţă, muzica regimentului vestea anul nou. O auziai acum aci; acum departe. Nici o muzică nu mi-a zguduit sufletul, ca

www.dacoromanica.ro

muzica aceasta, nici chiar la douăzeci de ani, în saloanele strălucitoare de lumini, de flori, de diamante şi femei, bolnăviciosul instrument al serbărilor, al cărui sunet se amestecă cu parfumul pentru a ne copleşi toată fiinţa şi a ne înflăcăra sufletul însetat de o dorinţă nesfârşită de fericire.

Era negreşit altceva decât Opera! Trilurile flautului veniau retezând suprafaţa zăpezii ca nişte rostogoliri de ciocârlie fantastică ce salută aurora cu o veselie îndrăcită. Cele trei sute şase zeci şi cinci de zile ale anului se prăbuşeau în furia valsurilor militare".

*

In Bucureştii noştri neutrali şi paşnici trece încă un avânt eroic aproape în fiecare seară cu fiecare film de război.

Nu ne înminunează nici obuzele grele, nici cuirasatele uriaşe, nici submarinele viclene, nici miile de automobile harnice, nici tranşeele dedalice cu sârmă ţepoasă şi cu gropi de lup. Stăm nepăsătorii în faţa naturii şi a ingeniozităţii omeneşti... E de ajuns însă să vedem o defilare de trupe întoarse dela Verdun, cu flamura roş-alb-albastră fâlfâind în cer, pentru ca să ne simţim cuprinşi de cea mai puternică emoţie...

www.dacoromanica.ro

In cutele ei palpită inima noastră... E mai presus de orice voință... Dragostea pornește din conștiința obscură a unei comunități de rasă și de cultură, dintr'o îndelungă modelare a sufletelor noastre. Alături se luptă Germanii cu acelaș curaj și avânt, cu o stăruință, știință și dispreț de moarte ce ar merita admirația oricui... Și totuși stăm nepăsători. Mai mult, de câte ori tremură în vânt faldurile negru-alb-roșii ale steagului german un fior de indignare trece prin sală... Publicul fluieră... Virtuțile germane nu ne cuceresc. Au cucerit nenumărate forturi. Conștiințele noastre le înfruntă însă cu bărbăție... Bătăile inimei românești merg spre flamura roș-alb-albastră... Sunt sentimente subconștiente mai tari ca orice ideologie și ca orice reflecție.

Sufletul poporului nostru bate în toate sălile de spectacol. Instinctiv, piepturile cresc și svâcnesc de emoție și de entusiasm, mâinile se împreună sgomotos în fața regimentelor Franței ce trec mândre și prăfuite în sunetul Marseliezei și al marșului „*Sambre et Meuse*" sub privirea părintească și bonhomă a lui Joffre și sub căutătura hotărâtă, energică și inteligentă a lui Poincaré...

Nu e rațiune de stat, nu e calcul politic sau finanță destul de bogată pentru a putea abate instinctul național din mersul lui cuceritor...

www.dacoromanica.ro

SÂNGE...

Intr'o revistă franceză se publică o fotografie sinistră: un leagăn cioplit grosolan de mâinile grăbite ale unei compănii de soldaţi germani de pe frontul Verdunului. Până aici, un gând duios al unor oameni, care, în apropierea morţei, mai au vreme să-şi amintească de viitorul copil al principesei moştenitoare... Un dar simplu şi pios, mai preţios decât leagănul cel mai aurit...

Mai e însă ceva. In legenda revistei se adaugă: *„acest leagăn e văpsit în roş cu sânge francez"*... Şi atunci scrisul nu mai are nici un semn convenţional pentru a tălmăci mirarea cititorului. Semnul exclamării e neputincios în faţa stupoarei, a indignărei şi a urei, pe care le simţim dinaintea acestui primitiv leagăn „văpsit cu sânge francez"...

* * *

Ştiu că s'au pus şi lucruri neadevărate pe seama Germanilor... In ura universală, cu

www.dacoromanica.ro

care sunt înconjuraţi apostolii forţei brutale, s'au născocit multe pentru a-i înegri.

Pentru piraţii mărilor, pentru teoriticianii ororilor inutile, pentru asasinii frumoaselor catedrale gotice, pentru distrugătorii Louvainului, orice crimă pare cu putinţă... Intr'un ziar ni se povestea chiar că Germanii extrag glicerina din cadavrele propriilor lor soldaţi pentru a o întrebuinţa apoi la fabricarea explozibilelor. Imaginaţia noastră latină nu poate însă concepe o astfel de grozăvie. Preferăm să credem într'o invenţie macabră a ziariştilor. Germanii pot duce războiul cu toate mijloacele unei barbare civilizaţii, inventând cele mai diabolice unelte ale morţei, aruncând bombe incendiare, răspândind gaze asfixiante, împrăştiind substanţe lacrimogene; pot pune în slujba morţii armele ştiinţei lor formidabile; nu pot însă împinge crima până la pângărirea propriilor lor cadavre. Pot omorî copiii nevinovaţi ai altora; îşi respectă însă morţii lor.

Darul sinistru al unui leagăn „văpsit cu sânge francez" pare a fi totuşi un adevăr. Revista franceză care îi dă fotografia e o revistă serioasă. Şi atunci rămâi îngrozit: la ce-i serveşte Germaniei faimoasa ei „cultură" dacă nişte soldaţi, în masse şi nu individual, au dăruit unuia din viitorii lor împăraţi un

www.dacoromanica.ro

leagăn sângeros spre a-i pângări cu viziunea omorului visurile senine ale copilăriei?

* * *

Germanii au subtilizat adânc asupra noţiunilor de civilizaţie şi de cultură... Au recunoscut multora civilizaţia, adică manifestările exterioare ale culturii, restrânsă numai la forme superficiale şi îngrădită numai la pătura conducătoare a unui popor. Pentru ei şi-au rezervat „cultura" intensivă, cultura sufletească, cultura adâncă a masselor, cultura care nu se mărgineşte la formele civilizaţiei, la binefacerile electricităţii sau la vulgarizarea invenţiilor ştiinţifice, ci se scoboară până în fundul conştiinţelor.

In faţa „leagănului sângeros" cioplit de mânele nelegiuite ale soldaţilor dela Verdun, te îndoeşti însă nu numai de „cultura" Germanilor ci şi de civilizaţia lor...

Această odioasă atitudine sufletească ne arată lipsa oricărei culturi sufleteşti. Ea ne strămută în barbaria altor continente, printre Pieile-Roşii, printre eroii „scalpului", împodobiţi cu chica însângerată a vrăjmaşilor... Ea ne dă îndărăt cu două mii de ani printre Germanii lui Arminius zugrăviţi de Tacit, printre Germanii Teutoburgului, care, măce-

www.dacoromanica.ro

lărind trei legiuni romane, au crucificat cu capul în jos pe centurioni, au stropit altarele zeităţilor lor răsboinice cu sângele tribunilor, şi au îngropat de vii pe soldaţi după ce-i silise mai întâi să-şi sape singuri gropile...

Ea nu ne aminteşte nici pe Kant, nici pe Goethe...

www.dacoromanica.ro

SERBIA

Acum vreo zece sau doisprezece ani poposisem într'un mic oraş din Italia centrală. Găzduisem la o mică familie burgheză cu noţiuni geografice foarte limitate. Noţiunea de Român se confunda cu o vagă noţiune de popor Balcanic. Bucureştii se confunda cu Belgradul.

Micii mei burghezi mă priveau cu o stăruinţă bănuitoare, pe care nu mi-o puteam explica. Au trebuit să treacă două săptămâni pentru a înţelege rostul neîncrederei lor. Fusesem luat drept Sârb! Mi-au mărturisit-o pe urmă.

Era tocmai după asasinarea regelui Alexandru şi a reginei Draga. Un fior de groază, de indignare şi de dispreţ trecuse până şi prin conştiinţele cele mai întunecate ale Europei. A fi Sârb pentru micii mei burghezi, care confundau o mână de oameni cu o rasă, însemna a fi dintr'un neam de asasini. Zece

www.dacoromanica.ro

zile m'au urmărit bănuitori. Fără să ştiu, toate mişcările mele luau proporţia unor evenimente vrednice de lungi comentarii. Peste noapte bunii bătrâni se zăvoreau în camera lor de culcare, visând la conspiraţii şi la cadavrele aruncate pe fereastră în curtea faimosului conac...

* * *

Quantum mutatus ab illo!

Ce schimbare de atunci, dela Serbia „tragediei dela Belgrad" imortalizată în toate panopticurile Europei, până la Serbia tragediei din munţii Albaniei! Ce schimbare dela Serbia „asasină", pe care Anglia nu voia să o recunoască şi pe care întreaga Europă o ţinea într'o desăvârşită izolare morală şi până la Serbia eroică de anul trecut şi până la Serbia martiră de acum...

Pata de sânge dela conacul din Belgrad a fost ştearsă... Bunii mei bătrâni nu şi-ar mai zăvori uşile... Dimpotrivă, ar fi mândri să aibă sub acoperişul lor un oaspe din rasa acelor oameni cari s'au luptat atât de vitejeşte şi-au fost încununaţi cu aureola atâtor suferinţi...

*

Serbia nu mai este...

Beamterii austriaci s'au instalat în Bel-

www.dacoromanica.ro

gradul, pe care nu l'au putut cuceri prin propriile lor arme. Ţarul Ferdinand vorbeşte din palatul dela Niş ca din „vechea lui cetate". Pe cadavrul mutilat al Serbiei se răsfaţă trufia bulgărească şi mişună toţi „finanţii" şi tot searbădul metodism austriac...

Geograficeşte, Serbia nu mai este...

Sufleteşte, ea există mai mult decât ori când.

Dintr'o expresie geografică, mărginită între nişte strâmte hotare de munţi şi de ape, Serbia a devenit o expresie morală ce nu cunoaşte nici spaţiul, nici timpul.

Unii îşi vor zice: cuvinte sonore pentru o tristă realitate, biete flori risipite peste un mormânt proaspăt, din care nu ne va mai veni nici un răsunet...

Aceştia sunt sclavii materiei. Mintea lor nu se poate ridica deasupra unui strâmt realism... Peste materia caducă se înalţă ideia veşnică...

Serbia se va ridica din cenuşa ei. O cred toţi cei ce cred în biruinţa supremă a dreptăţii şi în răsbunarea imanentă a naturii... Dar chiar dacă Serbia nu se va mai ridica din gloriosul ei mormânt, ea n'a trecut totuşi într'o lume fără răsunet... Sunt morminte, de asupra cărora peatra e cea mai uşoară greutate. Uitarea le e cu mult mai apăsătoa-

www.dacoromanica.ro

re... Din mormântul Serbiei vor veni însă întotdeauna veşti. De asupra lui se va înălţa o flacără de idealism pe care n'o cunoaşte materia brutală şi cuceritoare. Ca într'un sul de lumină şi de mireasmă se va înălţa amintirea tragică a clipelor din urmă, nobilul ei zbucium, rezistenţa eroică şi, în sfârşit, exodul unui popor întreg printre munţii stâncoşi şi acoperiţi ai Albaniei... După cum exodul Evreilor din Egipt a înmărmurit sub pagina nemuritoare a Bibliei, se va găsi istoricul care să povestească pentru eternitate măreaţa tragedie a exodului sârbesc peste munţii Albaniei... Şi pe când pagina istoricului va trezi lacrimi de înduioşare şi de admiraţie, „beamterii" şi metodismul austriac dela Belgrad şi trufia bulgărească dela Niş nu se vor bucura nici măcar de cinstea unei amintiri dispreţuitoare...

www.dacoromanica.ro

TRAGEDIA UMANA ŞI TRAGEDIA DIVINA...

Au trecut nouăsprezece veacuri dela tragedia divină. Fiecare zi a acestei săptămâni e câte un act al marei tragedii, până la apoteoza din urmă. Christos a murit. Christos a înviat. Sângele lui generos a curs pentru păcatele noastre. Totul se cumpără cu sânge. Jertfa lui a tost cu atât mai preţioasă cu cât a fost o jertfă ştiută şi consimţită de mai înainte. Ea e cu atât mai patetică şi mai dureroasă cu cât e mai zadarnică...

* * *

Azi ca de atâtea ori vor răsuna clopotele de aramă şi de argint ale milioanelor de biserici şi de bisericuţe; azi ca de atâtea ori va răsuna văzduhul de cântecele de bucurie şi de fiorul învierii lui Christos; azi ca de atâtea ori vom reproduce gesturile ancestrale ale marei Taine; azi ca de atâtea ori vom

www.dacoromanica.ro

acoperi minciuna sub vălul prefăcătoriei, strigând:

— Christos a înviat!

... Şi Christos n'a înviat.

In clipa în care noi urmărim în bisericile noastre actele tragediei divine, în tranşeele Europei se petrece o altă tragedie umană. Sângele divin a stropit zadarnic pământul. Din picăturile lui nu s'a zămislit o umanitate mai bună. Lutul a rămas lut. Nici un fior divin nu l'a însufleţit, pentru a-l ridica deasupra nemerniciei lui. Păcatul lui Cain n'a fost răscumpărat cu jertfa lui Christos.

Pe când milioane de luminiţe se vor aprinde ca licuricii în jurul bisericilor creştine, alte milioane de fraţi vor sta tupilaţi în tranşeele mocirloase, pândindu-se între dânşii, fără alt glas decât glasul tunurilor. Pe când noi ne vom întâlni unii cu alţii cu cuvântul păcei şi al frăţiei pe buze, glasul nenumăratelor tunuri va împrăştia fiorul urei şi al morţei... Minciuna noastră va încremeni în faţa realităţii războiului...

* * *

A pătimit Christos, pentru a aduce cuvântul păcei pe pământ. S'a jertfit, dar pacea n'a adus-o. A pătimit Christos, pentru a ri-

www.dacoromanica.ro

dica spiritul deasupra materiei, pentru a înfrăți pe oameni între dânșii. S'a jertfit, dar forța brutală birue prin gura tunurilor și egalitatea este încă o himeră. A pătimit Christos, pentru a ne pregăti la o viață viitoare, viața „Impărăției cerurilor". S'a jertfit, dar mai mult ca ori când omul este robul vieții de aici, și mai puțin ca ori când se gândește la viața viitoare. A pătimit Christos, pentru a propovădui morala sclavilor. S'a jertfit, dar a biruit morala Kaiserului...

* * *

Jertfa lui a fost deci sublimă și zadarnică.... Din învățătura lui n'a rămas decât materialitatea cuvintelor. Realitatea sufletească s'a risipit de mult. Creștinismul n'a adus nici pacea universală, nici comunismul, nici altruismul, nici biruința cuvântului... Lumea e ca și înainte în prada instinctelor animale ale antropopitecilor sălbatici. Dacă nu mai iubește omorul din beția sângelui, omul îl săvârșește zilnic din nevoile pântecelui... Nemulțumit cu cei doi metri de pământ, cât i-ar ajunge, omul visează cucerirea pământului, plănuind subjugarea celor mici și întemeiarea imperialismului universal, pe temelia nedreptății și a impilării. Materia e

www.dacoromanica.ro

mai tare ca spiritul. Demonul posesiunei ne stăpâneşte.

* * *

De aceia când clopotele de aramă şi de argint vor răsuna în toate bisericile lumei, şi când preoţii în odăjdii se vor ridica în anvon pentru a vesti omenirei încheerea tragediei divine, prin apoteoza lui Christos, de pe toate câmpiile de luptă, din toate tranşeele troglodite se va ridica, în bubuitul tunurilor, vaetul muribunzilor, strigând:

— E o minciună... Sângele nostru nevinovat dovedeşte că păcatul original n'a fost răscumpărat şi că omenirea e în prada aceleiaşi sălbăticii. Sămânţa sublimă a lui Christos a căzut în pământ neroditor. In locul blândului Nazarinean care venise cu balsamul lui „Pace vouă!" răsună prin bubuitul tunurilor uriaşe glasul Antichristului imperial strigând:

— *Deutschland uber alles!*

www.dacoromanica.ro

IDEALUL...

A fost o mare nedumerire pentru mulţi trecerea Bulgarilor de partea Puterilor Centrale. Ni se părea nu numai o crimă ci chiar şi o greşeală politică...

Greşala până acum nu şi-a făcut încă dovada. Dimpotrivă. Ţarul Ferdinand a primit pe Impăratul Wilhelm în „vechea cetate" a Nişului, cuvântându-i — o ironie! — în limba latină. Muzicile militare din Budapesta cântă valsuri vieneze în sala de şedinţe a Scupcinei. Capelmaistrul Szogenyokérékete stă picior peste picior în tronul regelui Petru. Harnica poliţie bulgară descoperă în fiecare zi în Archivele naţionale sârbeşti dovezi noi de perfidia „nelealului fost aliat"...

Cât despre crimă, — nu există crime politice. Dela sfâşiarea „petecului de hârtie" belgian, ar fi să dăm proba dulcei nebunii a eroului lui Cervantes dacă am mai stărui în astfel de himere...

www.dacoromanica.ro

*
* *

Rămâne, dimpotrivă numai un fapt. Un fapt psihologic de netăgăduit: era fatal ca Bulgaria să sufere ascendentul moral al Germaniei...

Fiecare poartă în el un ideal. Suntem ce suntem, dar ştim ce am vrea să fim. Instinctiv, ne plăsmuim în minte un om în care însuşirile noastre sunt crescute şi idealizate. Ne proectăm fără să vrem într'o imagine mărită... ca o umbră de soare pieziş...

Nu i se poate nega Bulgarului oarecare însuşiri de tenacitate, de muncă încăpăţânată, de economie, un patriotism sălbatec în îngustimea şi lipsa lui de scrupule morale... N'avea decât să privească spre apus pentru a-şi vedea imaginea mărită... Germanul are acelaş spirit de ordine şi de muncă, aceiaşi încăpăţânare şi economie, acelaş patriotism feroce. Aceste însuşiri etnice sunt la Germani înzecite de un lung şirag de veacuri de civilizaţie şi de prosperitate naţională. Ele sunt duse la înflorirea din urmă prin minunata putere de expansiune a acestei rase prolifice, hrăpăreţe şi cuceritoare pe toate căile păcei şi ale războiului... In patruzeci de ani Germania cucerise lumea prin tenacitatea co-

www.dacoromanica.ro

mis-voiajorilor. Răsboiul de azi e numai o încercare nefericită de a legitima cu armele o cucerire ce se îndeplinea şi altfel sub ochii nepăsători sau neputincioşi ai tuturor celorlalte popoare, lipsite de armele de luptă ale Germanului...

* * *

Germanul este aşa dar proecţia mărită, înzecit de mărită, a unui Bulgar, strâmt la minte, tăcut, laborios, econom şi mai ales încăpăţânat... E deci fatal ca Bulgarul să se simtă atras spre German: într'însul el îşi vede propriul lui ideal, rotunjit în stratele inconştiente ale fiinţei lui morale... Intorsătura politicei bulgare n'a fost prin urmare lovitura câtorva oameni politici. Dimpotrivă, oamenii politici înclinau mai mult spre Quadrupla... Ea răspundea unui instinct obscur al poporului...

Germanii au fost aşa dar sărbătoriţi în toate oraşele şi porturile Bulgariei, nu numai pentru virtuţile lor militare, ci şi pentru virtuţile lor paşnice. Pe o linie ferată, ce abia putea suporta o tracţiune de cinci trenuri, Germanii cu spiritul lor de metodă, au ajuns să treacă treizeci. Bulgarii nu pot fi decât încântaţi în faţa acestui triumf al tecnicei şi

www.dacoromanica.ro

al metodei... Dragostea lor admirativă pentru Germani e deci firească: în sufletul necărui zarzavagiu din Rusciuc aţipeşte imaginea unui berar din Munchen sau a unui fabricant din Dusseldorf, după cum în sufletul fiecărui Român zâmbeşte imaginea unui Parisian spiritual, blazat, ironic şi inteligent.

www.dacoromanica.ro

POST MORTEM LAUREATUS...

Acum câţiva ani întâmplarea m'a dus într'o sală de curs a Universităţii din Friboug... Vorbea tânărul Maurice Masson, reprezentând tradiţia Sorbonei literare...

Când goarna războiului a sunat, Maurice Masson şi-a luat locul în zidul de apărare a patriei ameninţate... La 4 Martie, tânărul locotenent trebuia să-şi susţină teza de doctorat dinaintea Sorbonei. Două mari volume asupra lui Rousseau aşteptau pe masă, lângă paharul cu apă... Alături de graţia atică a lui Croiset, se înclina severitatea şi metodismul germanic al lui Lanson, sub privirea fină şi vicleană a Cardinalului de Richelieu... Sala era plină de bătrâni învăţaţi, vechi obişnuiţi ai doctoratelor în litere; femei cu părul de zăpadă puneau o graţie vetustă printre solemnităţile reci ale picturilor...

Toţi aşteptau momentul introducerii candidatului... O uşe se deschise. O telegramă a-

www.dacoromanica.ro

nunţă căderea locotenentului Maurice Masson sub zidurile Verdunului...

Un fior străbătu întreaga sală. Pe uşă intră imaginea maestoasă a Morţei, luând loc în faţa celor două volume asupra lui Rousseau. Şi după o clipă de tăcere adâncă, începu să curgă elocinţa atică de pe buzele de miere ale lui Croiset şi laudele severe ale lui Lanson încununând opera tânărului doctor dispărut în clipa când trebuia să-şi culeagă roadele ştiinţei sale sub privirea fină şi vicleană a Cardinalului de Richelieu.

* * *

N'am asistat la această încununare după moarte. M'am simţit totuşi mişcat la vestea ei în cele mai adânci fibre ale sufletului meu. Mi-a răsărit dintr'o dată înaintea ochilor solemna sală în care au răsunat atâtea docte discuţii, atâta desinteresare de cele lumeşti, atât idealism şi încredere în nobleţa cugetării omeneşti. Ecourile din afară se frâng de groasele ei ziduri. De pe pereţi se însufleţeşte întreaga glorie literară a Franţei.

Descartes, Bossuet, Pascal, Racine, Corneille, Boileau iau sub ocrotirea lor tânăra cugetare a generaţiilor noi în clipa în care îşi dau cea din urmă dovadă de maturitate până a nu se ridica, slobode, în seninătăţi... Cu câtă emoţie n'am intrat şi eu odinioară

www.dacoromanica.ro

în această sală istorică şi solemnă, sfios, cu toată bunăvoinţa şi graţia atică a cumpănitului Croiset şi cu toată încurajarea cordială a lui Faguet!...

* * *

Tradiţionalul pahar cu apă din care au băut atâtea generaţii de oameni luminaţi, din care a băut şi orbul Pierre Villey, magistralul interpret al lui Montaigne, a rămas în ziua de 4 Martie neatins. Dinaintea lui nu s'a aşezat un om cu toate păcatele lui, ci o idee sublimă: jerfa pentru patrie...

Richelieu, care s'a trudit atât pentru întemeierea unei Franţe puternice, trebue să se fi închinat adânc în faţa umbrei glorioase a lui Maurice Masson. Franţa nu are numai condee isteţe. Are şi spade. El care făcea odinioară tragedii rele şi legi bune, trebue să fie mândru de această nobilă generaţie jertfită a Franţei moderne, care a părăsit dulcea trudă a bibliotecelor şi legănarea Muzelor, pentru a pune mâna pe ferul ucigător în apărarea celei mai nobile dintre patrii...

Elocinţa rafinată a lui Croiset n'a încununat munca ştiinţifică a lui Maurice Masson. Ea a scuturat frunze de laur şi de stejar peste o întreagă tinerime erudită, eroică,—şi sacrificată pe altarul unei înalte datorii.

www.dacoromanica.ro

DER ALTE GOTT...

Invocând la începutul războiului „pe bunul şi bătrânul lui Dumnezeu", Kaiserul părea un om de altă dată fără simţul ironiei. In mijlocul unui veac de extremă civilizaţie şi în mijlocul unui popor de intensivă cultură, Kaiserul reprezinta de mult concepţia medievală a unei graţii divine.

Ceeace pentru noi nu era decât un vestigiu verbal al unor vremi mai naive, pentru Kaiser era o realitate sufletească. In ţara monismului lui Haeckel şi a materialismului lui Büchner, Kaiserul se credea reprezentantul lui Dumnezeu pe pământ. Din motive dinastice, el îşi făcuse o doctrină religioasă anacronică... „Der alte Gott" era un bun şi majestuos bătrân, cu livrea şi monogramă imperială, care juca pe genunchi pe cele câteva duzini de nepoţi imperiali... La solemnităţi, făcea un decor venerabil pentru fastul Hohenzollernilor dela curtea din Potsdam...

www.dacoromanica.ro

* * *

Dela izbucnirea războiului, „der alte Gott" nu mai e numai fetişul unei pagode dinastice. A devenit un zeu naţional. In numeroasele lui proclamaţii, Kaiserul vorbeşte de bunul lui „Dumnezeu german". Nu mai sunt la mijloc numai interese dinastice ci şi interese naţionale.

In aceste vremi tulburi în care fiecăruia i se cere un bilet de identitate pentru a nu fi trimis în lagărele de concentrare, „der alte Gott" s'a grăbit să-şi ia o naţionalitate. S'a făcut deci German. Poartă ochelari şi bea bere de München. Are o dragoste nemărginită pentru copii. In numele lui, Mântuitorul zisese odinioară: lăsaţi copiii să vină la mine! In numele lui, Antichristul modern strânge în braţele lui de fier, tinereţea copiilor nevinovaţi, masacrându-i sau înnecându-i...

Scepticii au zâmbit însă în faţa acestei teologii şoviniste, după cum odinioară zâmbise în faţa celeilalte teologii egoiste... Şi într'un caz şi în celalt Dumnezeu devenise un fetiş înfierat cu monograma imperială sau văpsit cu tricolorul naţional...

* * *

Scepticii au zâmbit. Au rămas însă cu zâmbetul. Germanii s'au pus pe lucru...

www.dacoromanica.ro

Ori cât am fi de îngroziţi de ororile lor ştiinţifice, de atâtea morţi inutile, ce nu ţintesc decât de a produce teroarea, ori cât i-am crede pentru moment duşmanii cei mai înverşunaţi ai aspiraţiilor noastre naţionale, trebue să recunoaştem că Germanii au făcut lucruri mari în acest război de Giganţi. Sabia lor a crezut greu pe toate câmpurile de luptă. Steagurile lor s'au acoperit de glorie militară...

...Şi atunci meditând asupra „bunului Dumnezeu german" al Kaiserului, am început să credem că nu e la mijloc decât un simbol. „Bunul Dumnezeu" nu e un bătrân cu pipă văpsită în culori naţionale, cu ochelari şi cu un coif german... „Bunul Dumnezeu" e un simbol necesar unei omeniri care cu toată civilizaţia ei n'a ieşit încă din epoca fetişismului primitiv. „Bunul Dumnezeu" este organizaţia, această admirabilă organizaţie care în adevăr, e germană: organizaţie militară dusă până la cele mai fantastice amănunţimi, organizaţie ştiinţifică, organizaţie economică, şi mai ales organizaţie şi disciplină sufletească care a dat rezultate atât de minunate...

* * *

...Privind însă la lupta dela Skagerak, privind la scufundarea întâmplătoare a cruci-

www.dacoromanica.ro

şătorului pe care se afla lordul Kitchener, cel mai de seamă factor militar al Angliei, nu le putem pune pe seama spiritului de organizare a Germanilor. Intâmplarea oarbă îi ajută...

Pe lângă „Bunul Dumnezeu" al organizaţiei germane, chiar şi cei mai sceptici încep să creadă că există, în adevăr, „der alte Gott" al Kaiserului; e un fost general neamţ, pus în retragere, şi dăruit cu o frumoasă pensiune din caseta particulară a Impăratului...

www.dacoromanica.ro

OH, LES CANAILLES!..

In această epocă de tragedie ne potolim nerăbdarea în lectura telegramelor de război, şi ne plimbăm nostalgia prin sălile de cinematograf...

Cinematograful va deveni o preţioasă arhivă a trecutului.

Mai bine decât orice istorie, el va povesti prin mişcare toate faptele măreţe sau umile ale celor trecuţi în lumea umbrelor. Deocamdată, e o admirabilă şcoală de emoţie patriotică. Nostalgic, rătăcim pe dinaintea pânzelor însufleţite. Ne simţim inima svâcnind de entuziasm în faţa batalioanelor sacre ale Franţei şi în faţa tricolorului ce flutură la vânt. Neutrali, luăm parte sufleteşte la desfăşurarea luptelor dela Verdun. Măcar cu această sinceră bătae de inimă ne răscumpărăm laşitatea naţională. Suflete chinuite şi neîmpăcate, rătăcim sbuciumaţi în jurul durerii şi gloriei Franţei ce se perindează pe pânza albă a grădinelor de vară.

www.dacoromanica.ro

* * *

In una din seri trecea pe pânză rana însângerată a Arrasului.

Ruine... ruine... ruine... Case prăvălite până în temelie. Mormane de pietre, de cărămidă şi de cenuşe. Ziduri cu găuri enorme prin care au trecut obuzele germane. Amestec de şine de fier, de beton, de scânduri. Pivniţe devenite locuinţele locuitorilor troglodiţi.

Şi de odată, sub titlul de *„civilizaţie"* o imagine senină: primăria de odinioară a Arrasului. Minune arhitectonică: câteva veacuri de artă gotică şi de civilizaţie. O dantelă înflorită de peatră; o pădure de săgeţi ascuţite îndreptate spre cer ca nişte degete spre ideal. Arcuri răsucite ca şerpi; colonete de piatră cenuşie; brâie alergând dealungul cornişelor; guri căscate de monştri gotici...

Alături sub titlul de *„Kultur"* o imagine jalnică: primăria din Arras după ce a trecut peste ea „cultura germană" a obuzelor de calibru mare. Nimic mai dureros decât acest schelet de ziduri fumegânde, decât această masă informă de piatră spulberată şi torturată, decât această dantelă sfâşiată, de cât această imensă carapace de săgeţi teşite, de colonete decapitate şi de arcuri frânte...

Cu toţii stăteam tăcuţi, apăsaţi parcă sub ruinele minunatei Primării.

www.dacoromanica.ro

In tăcerea tragică a grădinei, izbucni însă un glas sfâşietor de femeie;

— *Oh, les canailles!*

O doamnă franceză exprimase într'un sin-'gur cuvânt sentimentul nostru, al tuturor, de groază şi de indignare în faţa acestei admirabile opere de artă spulberată de „cultura" germană...

* * *

Germanii n'au cruţat nimic în furia lor neputincioasă. Au voit biruinţă pe orice cale. Chiar pe calea dezonoarei. Victoria consacră totul. Numai ideologii ridicoli mai drămuesc lucrurile la cântarul unei dreptăţi şi umanităţi inexistente.

Au voit victoria cu orice preţ.

N'au obţinut-o însă...

Invingătorului i se iartă orice. Invinsului i se cere socoteală. Şi va veni ziua răzburii. Nu vor fi asasinat nepedepsiţi catedrala din Reims, primăria din Arras, sau monumentele Louvainului, cu dispreţul barbar al lui Mummius în faţa operilor de artă ale Corintului. Până atunci, orice om civilizat nu va putea să nu exclame dinaintea filmelor ce reprezintă urmele trecerii Germanilor printre operele civilizaţiei gotice sau romane:

— *Oh, les canailles! les canailles!*

www.dacoromanica.ro

FAGUET

Emile Faguet a murit.

După Brunetière, Jules Lemaître. După Jules Lemaître, Emile Faguet. In câţiva ani Franţa şi-a perdut pe cei mai de seamă critici. Dintre cei tineri, nimeni nu se ridică pentru ale lua locul. O nefericire mai mare decât multe din calamităţile războiului.

In Brunetière biruia spiritul de doctrină, o erudiţie clădită în jurul unui puternic sistem osos; în Jules Lemaître biruia graţia feminină şi vagabondă, o sensibilitate poetică delicată şi un talent literar rafinat; în Emile Faguret biruia puterea covârşitoare a inteligenţei, o facilitate univarsală, un rar spirit de analiză şi de sinteză în lumea ideilor.

Brunetière s'a încercat să facă din critică o vastă ştiinţă pozitivă: nobilă şi zadarnică încercare. Jules Lemaître ne-a dat subtile pagini de critică poetică; nimic din domeniul

www.dacoromanica.ro

sensibilității nu i-a rămas necunoscut. Emile Faguet a fost criticul ideilor. Nimeni n'a reconstituit mai bine sistemele cugetătorilor francezi și uneori chiar și străini; nimeni n'a pătruns mai adânc toate undele gândirei universale și nu i-a discutat îndreptățirea cu o dialectică mai viguroasă și mai vioae.

Deosebiți prin temperament și talent, acești trei critici au fost reuniți printr'o idee comună: dragostea de patrie, cu tot ce-i face ființa și gloria, cu patrimoniul de cultură, de credințe și de tradiții, patria adorată în aparențele nobile ale naturei ei, ca și în întregul șirag al strămoșilor și al formelor vetuste.

Brunetière era regalist și catolic; Jules Lemaître era regalist fără a fi catolic; Emile Faguet, nici una nici alta. Era totuși un patriot, un naționalist și un tradiționalist ca aproape întreaga elită a Franței cugetătoare...

* * *

Nu voi uita niciodată legăturile mele cu acest mare critic. Cuvintele lui de laudă mi-au fost cea mai dulce mângâere. Bunavoința lui m'a întovărășit pretutindeni. Chiar cu puține zile înainte de isbucnirea războiului, bolnav, s'a ostenit să colinde redacțiile pariziane în folosul unei țări pe care o iubia fără s'o fi cunoscut.

www.dacoromanica.ro

Nu-l voi mai vedea.

Nu-i voi mai urmări activitatea lui prodigioasă şi aproape fără pereche în întreaga Europă. Nu-i voi mai citi nici *„Insemnările de războiu"* pline de un avânt atât de tineresc şi de o putere de iluzie de necrezut la un bătrân de şaptezeci de ani...

*
* *

Vasta lui operă a rămas însă în mâinele noastre şi ale generaţiilor viitoare. Cu toţii vom putea culege roadele unei mari inteligenţe şi ale unui rar dar de însufleţire a lucrurilor abstracte...

.. Pentru cei ce l'au cunoscut mai de aproape în amintirea lui Emile Faguet va mai rămâne şi o mare pildă...

Mă văd şi acum în odăiţa lui modestă de la etajul al patrulea al unei case din Rue Monge. Ce sărăcie cuviincioasă în aceste camere pline până sus cu cărţi! Ce bunătate încurajătoare în primirea marelui critic! Aveam dinainte pe unul din cei mai mari frământători de idei ai veacului şi pe unul din cei mai prodigioşi oameni de litere, şi totuşi nimic în fiinţa lui nu trăda conştiinţa unei supremaţii intelectuale. N'am întâlnit niciodată un om de o cordialitate mai sinceră.

www.dacoromanica.ro

Şi în timp ce ascultam cuvintele prieteneşti ale marelui critic, gândul îmi fugea la unii din profesorii noştri Universitari, cu fumuri de somităţi şi cu pretenţii ştiinţifice pe temeiul doar al unor manuale didactice!...

* * *

Ca mai toţi marii scriitori ai Franţei, Faguet a murit cu condeiul în mână. Citeam ultimul lui articol când i-a sosit vestea morţii... A murit şi ca un erou al nobilei lui profesiuni de scriitor şi ca un paladin al patriei. Activitatea din urmă şi-o închinase deşteptării energiilor Franţei şi exaltării legitime a idealului rasei lui ameninţate...

www.dacoromanica.ro

ANTROPOPITECIII...

De câte ori ne indignăm în faţa barbariei civilizate şi sistematice a Germanilor, ni se evocă şi alte pilde istorice. Ni se aminteşte de trecerea biruitoare a Rinului de către armatele lui Ludovic al XIV; de pustiirea Palatinatului şi a Westfaliei; de campaniile sângeroase ale lui Napoleon.. Cei ce au şi oare care lecturi literare ne evoacă şi tristul tablou din *Hermann şi Dorothea* al băjeniei paşnicilor locuitori ai Rinului în faţa armatelor revoluţionare biruitoare...

Lucruri triste... Oraşe incendiate... ogoare părăsite... dureros exod al copilăriei nesigure şi-al bătrâneţei şovăitoare... Sombru tablou zugrăvit de mâna marelui Goethe, care a văzut de aproape teroarea războiului şi zimţii morţei pe nefericitele câmpii dela Valmy... Pe drumurile desfundate ale Campaniei şi prin defileele perfide ale Argonilor, el a întovărăşit armatele ducelui de Brunswick, în

www.dacoromanica.ro

retragerea lor grăbită sub pintenul victorios al lui Dumouriez... In amurgul unei zile ploioase a intrat şi în Verdunul cucerit. La trei dimineaţa a trebuit totuşi să-l părăsească. Nici o scăpare. Inaintarea trufaşe a ducelui de Brunswick, care voise „să nimicească Parisul" se prefăcuse într'o ruşinoasă şi definitivă înfrângere...

* * *

Au făcut, de sigur, şi Francezii cruzimi în numeroasele lor campanii prin Germania... Orice războiu îşi are ororile lui. N'au respectat, de sigur, avutul duşmanului, nici nu i-au despreţuit femeile... Au suprimat pe spioni; au ars satele rebele din valea Rinului... N'au împins însă cruzimea până la barbaria organizată a Germaniei. Căci nu mai e vorba de excesele unor trupe ameţite de succes sau de vinul Rinului. Nu e vorba de nebunia sângeroasă a unor colectivităţi întărâtate. E vorba de o crimă de stat, crimă pregătită din dărătul unui birou solemn, crimă organizată cu toată metoda de care sunt în stare Germanii. O asasinare calculată a atâtor mii de oameni nevinovaţi şi neutrali, a atâtor copii şi femei, a atâtor bătrâni surprinşi în mijlocul mărei în legitimile îndeletniciri ale păcei... La o

www.dacoromanica.ro

astfel de crimă dogmatică şi ridicată la valoarea unui principiu de stat, n'au ajuns nici odată Francezii chiar în nebuniile lor cele mai sângeroase şi în plină teroare...

* * *

Şi chiar dacă s'ar fi făcut orori în toate războaele de odinioară, nu era un cuvânt ca să se repete şi să crească...

Au trecut mai bine de o sută de ani de atunci... Timpul nu ne-a adus nimic îmbucurător. Dimpotrivă, ne-a făcut dovada falimentului credinţei în progresul indefinit al speţei umane...

Progres, în ce?

In tunuri uriaşe? în aplicaţiile ştiinţei la opera de distrugere a războiului? în convergenţa tuturor facultăţilor mintale spre unicul ţel al asasinatului ştiinţific?

Dacă acesta e progresul, atunci Germanii au făcut, în adevăr, progrese enorme. Nici Teroriştii, nici Comunarzii, nici armatele despoiate ale revoluţiei franceze n'au arătat geniul invenţiei sadice pe care l'au dovedit asasinii moderni ai copiilor...

Dar dacă progresul priveşte mai mult partea etică a umanităţii, atunci Germanii nu ne-au dat îndărăt cu sute de ani ci cu mii

www.dacoromanica.ro

de ani... Din mijlocul Europei civilizate ne-am trezit în epoca antropopitecilor sălbatici. Nu mai au arme de silex şi nu se mai luptă cu ghiarele. Au însă tunuri lungi, vase submarine şi gaze asfixiante. Iar, sufleteşte, au aceiaşi ferocitate primară şi aceiaş lipsă de scrupule...

Când stăteau jos păreau nişte maimuţe cuminţi şi civilizate. De îndată ce s'au urcat în vârful unui copac, li s'a văzut bestialitatea roşie...

www.dacoromanica.ro

III.

DINTR'O ŢARA NEUTRALA

www.dacoromanica.ro

KARL MEYER RÂDE DE NOI...

Incă una din ironiile acestui război paradoxal...

Am crezut cu toţii în înfometarea Puterilor Centrale. Din primele luni ale războiului ni se părea că auzim simfonia lugubră a unui popor ce moare de foame. Clasicul „panem!" al plebei Romane se transformase în geamătul duios al unui gâtlej uscat ce strigă: „Brod!"

Inălţaţi deasupra hambarelor pline de grâul celor două recolte, noi ne uitam cu încredere la rânjetul hidos al foametei ce se îndrepta spre jalnicele ţinuturi ale Teutoniei, frământate de atâtea ori de legiunile biruitoare ale lui Germanicus şi ale lui Napoleon...

Zâmbiam cu oarecare mulţumire în faţa veştilor înbucurătoare: lipsă de pâine şi de carne, post obligator în anumite zile ale săptămânei, raţionarea întregului regim alimentar... Dacă nu putea să vie în vârful baio-

www.dacoromanica.ro

netelor biruitoare, pacea trebuia să sosească senină şi maiestoasă prin spărturile făcute de foamete — cel mai bun dintre Aliaţi, deşi n'a participat la Conferinţa Aliaţilor dela Paris...

Mi-aduc aminte de bucuria ironică a tuturor în faţa unei caricaturi.

In balconul unei case periferice a Berlinului, o familie îngrămădită: Grossvater şi Grossmuter, Papa Karl şi Maman Bertha, cinci fete urâte şi cu ochelari, trei copii mici (cei mari sunt la războiu) şi cu Hans, ţinut încă în braţe, se împingeau privind cu ochiane spre un obiect invizibil. Se svonise că în mahala ar fi apărut o gâscă — pasăre rară despre care se vorbeşte în miticele legende ale Niebelungilor.

Toată familia lui Karl Meyer ieşise să vadă acest lucru preţios al unei alte epoci: fericita epocă dinaintea războiului blestemat, care a adus criza şuncei şi a berei.

* * *

Şi noi, îmbuibaţi, râdeam de durerea familiei lui Karl Meyer.

Nu mai avem de ce râde.

Stăm tot atât de rău ca şi Germanii. In fiecare zi cunoaştem ce e lipsa de pâine şi

www.dacoromanica.ro

de carne, postul obligator, raţionarea întregului regim alimentar. Săptămâni întregi am stat fără carne. Când era peşte nu erau păsări. Când erau păsări nu erau ouă; când erau ouă măcelarii nu vindeau nimic; când apărea carnea, dispărea zahărul sau cafeaua; când apărea zahărul, dispărea mielul. Tristă epopee a unei ţări fără prevedere.

Bietul Karl Meyer îşi punea ochianul ca să vadă o gâscă, numai într'o caricatură răutăcioasă.

La noi cunosc o istorioară autentică.

Intr'o stradă boerească. Era înainte de Paşte. In liniştea unei Duminici însorite se auzi un glas pătrunzător.

— „Mielu gras! Mielu gras!".

Ca prin farmec se goliră bucătăriile. Toate jupânesele noastre se repeziră în uliţă. Nu numai ele, ci şi stăpânii şi cucoanele în capot veniră în grabă să vadă această minune: un miel — şi încă un „mielu gras" — în plină Capitală. De săptămâni nu se mai văzuse acest patruped rar.

In uliţă, decepţie.

Un ştrengar de copil, ieşit din galeria lui Poulbot, îşi plătise o farsă dominicală, în mijlocul Bucureştului nostru neutral şi plin

www.dacoromanica.ro

de luxul parveniţilor, al samsarilor şi al mijlocitorilor de permisuri de export.

Pot deci râde în linişte de noi toţi Karl Meyerii hotelurilor Capitalei, veniţi pentru cereale sau pentru spionaj.

www.dacoromanica.ro

ZECE-MAI NEUTRAL...

Incă un Zece-Mai neutral...

In timp ce flamura tricolorului va învălui suflarea românească într'un giulgiu roş-galben-albastru, şi dorobanţii vor defila în haine noi şi cu puştile ruginite, fraţii noştrii din toate provinciile cesaro-crăeşti vor cădea seceraţi ca şi până acum în tranşeele din Rusia sau în noua ofensivă din Tirol... Eroismul lor va adăoga o pală de lumină peste întunecatele comunicate ale biurocraţiei austriace.

In fumul prafului de puşcă, vor mai avea ei răgazul să se gândească la ziua noastră de sărbătoare naţională? Dacă nu, cu atât mai bine. Tristeţea lor nu are nevoe să fie turburată de simulacrele de veselie ale Capitalei. Scapete-şi capul în palme, tinerii eroi ai răsboiului străin, gândindu-se la bătrâna mamă lăsată în casa goală, şi la tânăra speranţă cu ochii verzi, rămasă plângând în poarta curţii,... Lasă-se furaţi de alte dureri

www.dacoromanica.ro

şi de alte nerăbdări... Pe noi uită-ne cu totul în voia samsarilor sgomotoşi, a banchetelor ce sărbătoresc trenurile Carmen-Sylva şi frăţia româno-maghiaro-germană; îngăduiască-ne să vindem o a treia recoltă, şi plini de aurul nemţesc să închidem ochii în faţa năruirei idealurilor scumpe şi imposibile.

Incă un Zece-Mai neutral.

Şi cel de anul trecut a fost trist. Era totuşi străbătut de o lumină de speranţă... Ne aflam înaintea ofensivei din Galiţia şi a campaniei din Serbia. Aşteptam vara să ne încunune dorinţele seculare... Priveam cu drag defilarea regimentelor noastre şi zbuciumul nerăbdător al tricolorului în bătaia vântului. Răsuna pământul sub pasul căciularilor; în tropotul lor vedeam un atac năvalnic zugrăvit de pana vijelioasă a unui Detaille... Ii vedeam trecând Carpaţii goi de soldaţi şi intrând în cetăţile româneşti din valea Oltului şi a Mureşului... In Zece-Mai nu vedeam numai întreita sărbătoare naţională de până acum. Vedeam pe a patra şi cea mai mare.

Visam un Zece-Mai a zece milioane de Români ocrotiţi sub cutele tricolorului înfipt în cel mai înalt creştet al Carpaţilor... Trişti pentru jertfele de sânge ale fraţilor noştri, aşteptam cu încredere clipa apropiată a răzbunării şi a dezrobirii...

www.dacoromanica.ro

Visuri...

Un alt Zece-Mai ne găseşte în aceiaşi trişteţe. Sângele românesc curge cu acelaş belşug nefolositor. Ne găseşte însă mai desnădăjduiţi... Speranţele noastre au fost înşelate. Războiul s'a prelungit şi cu fiecare zi s'au veştejit trandafirii sufletului nostru risipindu-se foae cu foae...

Soldaţii vor trece şi acum în pas de paradă, mândri şi ropotitori; tricolorul va fâlfâi şi acum în bătaia vântului... Ochii noştri îi vor privi cu aceiaşi dragoste, dar vor ascunde o lacrimă de durere... Ne doare că regimentele nu vor fi folosite decât la paradă; că numai paveaua de pe Calea Victoriei va răsuna sub pasul căciularilor; că tunurile înşiruite cu atâta sgomot nu sunt de cât o inutilă şi costisitoare fierărie nemţească...

*
* *

Incă un Zece-Mai neutral...

Armata română va defila încă odată sub privirea ironică a samsarilor Unguri şi Germani. Iar patrioţii noştri, neputând cuceri Ardealul, vor ieşi înaintea trenurilor *Carmen-Sylva* spre a le sărbători ca pe o a patra frunză crescută la trifoiul sărbătoarei noastre naţionale.

www.dacoromanica.ro

INBOGAŢIŢI-VA!

Un cuvânt de ordine străbate plaiurile ţării româneşti. Intocmai ca în Beaumarchais. La început un zgomot uşor, atingând pământul ca o rândunică înainte de furtună, *pianissimo* îşi seamănă porunca înveninată: *Imbogăţiţi-vă!* O gură o culege şi *piano, piano* ţi-o strecoară cu dibăcie în ureche. Răul e făcut: el prinde, se târăşte, şi *rinforzando* îşi face drum din gură în gură. Deodată, se înalţă, şueră, se umflă şi se măreşte văzând cu ochii. Işi întinde zborul, zmulge, răpeşte, izbucneşte, tună şi, mulţumită cerului, devine un strigăt general, un *crescendo* public, un *chorus* al poporului românesc:

— *Imbogăţiţi-vă!*

De sus şi până jos. Dela ministrul, care recunoaşte contrabandele „celor sus puşi", şi până la ţăranul ce scrutează în speranţa unui câştig grabnic frontiera păzită cu indulgenţă ocrotitoare, furnică acelaş îndemn, tăcut sau mărturisit:

www.dacoromanica.ro

Imbogăţiţi-vă!..

Dacă timpurile prin care trecem n'ar fi cu mult mai tragice, ne-am gândi la Franţa lui Louis-Philippe şi la cuvântul de ordine al lui Guizot ce a ridicat într'o epocă de paşi nică prosperitate o întreagă burghezime, lacomă de bani şi de afaceri... Acelaş vânt de afaceri suflă şi la noi, învăluind conştiinţele cele mai curate şi pe oamenii cei mai neîntinaţi... Ispita samsarului răsare în fiecare colţ de uliţă sau de cafenea: „De ce te-ai feri dacă poţi să te îmbogăţeşti, fără să fi făcut nimănui vreun rău şi nici chiar moralei?" Şi prin această toleranţă aurită s'a golit ţara de vite şi de grâne.

Zilnic citim ţifre fantastice de vagoane ce se duc şi vin. Unii ne varsă milioane ca să le măcinăm făină; alţii ne dau milioane şi mai multe ca să stăm pe loc şi să nu măcinăm pentru duşmani.

Conştiinţa românească e pusă la mezat. Ne vindem celui ce dă mai mult. Fiecare îşi caută în fundul hambarului spre a vedea dacă nu are ceva de vândut străinului pe preţul aurului sunător. Suntem Roma Numidului Iugurtha: totul e de vânzare, totul e de exportat. Când Statul ne împiedică, ne ajută protecţia binefăcătoare a samsarilor ce scoteau permisiuni de export ca prin minune.

www.dacoromanica.ro

Acum graniţile s'au deschis. Exodul avuţiei naţionale se face făţiş. Toţi se întrec ca să le vină rândul mai repede. Bogăţii s'au ridicat astfel ca în basmele orientale. Peste noapte s'au înălţat averi ca printr'un descântec de fakir...

* * *

In frământarea aceasta de popoare, în cataclismul acesta universal din care va eşi o lume nouă, în incendiul acesta în care se căleşte şi se făureşte Europa de mâine, cu atât ne-am ales: cu frigurile îmbogăţirii... Suntem şacalii Europei. Scormonim cu lăcomie printre ruinele fumegânde în căutarea rămăşiţelor. Alţii se bat, alţii îşi urzesc epopea lor naţională în sânge; noi ne strecurăm după luptă pentru a desgropa ciolanele pline de măduvă...

Aveam şi noi un ideal naţional. Priveam şi noi cu ochii arşi de frigurile dorinţei desfăşurarea războiului dela hotarele noastre. Ne pregătiam sufleteşte şi trupeşte pentru a fi vrednici de marea jertfă de sânge ce ni se cerea pentru împlinirea unui ideal scump. Timpuri!

Au trecut însă... Idealurile s'au risipit. Au ars în para incendiului universal... In ochii

www.dacoromanica.ro

noştri nu mai licăreşte flacăra idealistă a întregirei neamului, ci flacăra albăstrie a lăcomiei de bani. Cu atât ne-am ales de pe urma sângelui românesc vărsat cu atâta belşug.. S'au luptat fraţii noştrii pe crestele Carpaţilor, pentru ca să se îmbogăţească samsarii evrei dela Bucureşti. Chiar şi oamenii noştri cei mai oţeliţi se cutremură în faţa acestei beţii de îmbogăţire în care s'au mistuit toate speranţele şi toate iluziile lor patriotice de acum un an. Un an numai, dar peste conştiinţa noastră a căzut ca o grea piatră funerară.

www.dacoromanica.ro

LAZAR

Nu e vorba de Lazăr din Bethania, pe care l'a înviat pietatea Martei şi a tot puternicia Mântuitorului... E vorba de celalt Lazăr, al nostru, de Gheorghe Lazăr, dulcele visător din Avrig...

S'au irosit o sută de ani, de când a luat calea Carpaţilor, calea pe care o iau azi vagoanele goale ungureşti şi samsarii nemţi. Pe potecile munţilor străbătute de el odinioară, sunt furişate azi vitele, sub protecţia funcţionarilor noştri publici...

S'a irosit o sută de ani, de când a apărut printre noi blânda şi senina imagine a acestui apostol care, pe lângă ştiinţa vremii, avea în toată fiinţa lui şi întipărirea unei nobile halucinări. Din astfel de halucinări iese progresul omenirei. Nu din socoteala rece a diplomaţilor şi din metodismul cărturarilor. A trebuit ca acest idealist să scoboare crestele Carpaţilor, plin de iluzii şi de creş-

www.dacoromanica.ro

tinească răbdare pentru a pune temelia şcoalei româneşti, „în ruinele Sfântului Sava", în care se adunau copiii „spulberaţi de criveţele şi cu mâinile îngheţate pe compasul de fier şi pe cretă"... In astfel de împrejurări primitive avea să predea Lazăr copiilor, elementele ştiinţelor pozitive, iar oamenilor mai în vârstă, elementele filozofiei lui Kant...

* * *

Au trecut o sută de ani de la sosirea printre noi a vizionarului Gheorghe Lazăr din Avrig... Când revoluţia dela 1821 i-a închis şcoala, el a apărut în lagărul lui Tudor dela Cotroceni, învăţând pe panduri cum să ţintească „nemţeşte" cu tunurile. Şi când i s'a curmat cu desăvârşire rostul printre noi, Lazăr a fost dus acasă cu instrumentele lui de inginerie şi cu cele trei sute de cărţi din bibliotecă.

Sleit de boală, s'a sfârşit curând în Avrigul lui strămoşesc...

* * *

Lazăr e mort. Dar dacă s'ar apleca asupra lui mâinile Mântuitorului ca asupra lui Lazăr din Bethania, ar învia şi el. Pentru a veni printre noi n'ar mai avea nevoe de căruţa

www.dacoromanica.ro

fratelui său Oanea. S'ar urca de-adreptul într'un tren Carmen Sylva, zăngănind de tablele de fer şi de cuele trimise de Nemţi în locul grâului blond.

In Bucureşti şi-ar vedea statuia ce nu-i seamănă, şi şcoalele ce s'au ridicat ca prin farmec... Şi-ar aminti, desigur, atunci de gestul din căruţa ce avea să-l ducă îndărăt în Ardeal. Ridicându-se în picioare, „el făcu cruce în cele patru colţuri ale văzduhului, binecuvântând viitorul culturii româneşti".

Binecuvântarea lui a fost spornică. Deşi n'a pătruns în stratele adânci ale poporului, s'a înjghebat totuşi o cultură naţională. Ochii iluminaţi ai lui Lazăr, se vor opri bucuroşi asupra Universităţii, asupra institutelor culturale şi asupra tuturor aparenţelor.

Când se vor scoborî însă în sufletele noastre, ei vor lăcrăma sângeros.

...La ce e bună o cultură fără de ideal? Un om poate trăi pentru bunuri materiale, pentru îndestularea pântecelui său. Sunt oameni ce nu-şi găsesc rostul vieţii decât în bucuria momentului şi în satisfacerea instinctelor trupeşti. Un popor trebue însă să aibă şi un ideal. Altfel, e sorocit morţei... Orice progres nu se face decât din urmărirea unui ideal... Pentru a trece culmile Carpaţilor ca să organizeze învăţământul naţional, i-a tre-

www.dacoromanica.ro

buit lui Lazăr un ideal. N'a venit pentru o bucată de pâine. N'a venit ca samsar de grâne.

In numele unui ideal de glorie şi al unor amintiri străbune de măreţie romană, a trecut Carpaţii toată ştiinţa Ardeleană, dându-ne conştiinţa de neam, literatura şi şcoala naţională. Lazăr, Maior, Şincai şi Micu au fost nişte idealişti şi nişte vizionari. Invăţătura lor a trecut dincolo de ştiinţa exactă. Din generoasele lor greşeli a ieşit însă tot ce e bun şi sănătos în cultura noastră...

După ei au trecut apoi potecile Carpaţilor sutele şi miile de cărturari şi profesori ardeleni, tot în numele unui ideal şi cu măreaţa viziune a unei Daco-Românii.

Astăzi graniţele s'au închis însă. Idealiştii Ardealului mor în tranşeele Rusiei. Pela Predeal nu trec decât samsarii. Idealul unei Românii mari s'a năruit. Dinaintea ochilor osteniţi de nerăbdare ai cărturarilor din tranşee, nu apare căciula dorobanţului liberator. Găfâind, se văd numai trenurile grele, ce duc grâul ţării româneşti pentru a hrăni pe Unguri.

...Inaintea acestei viziuni dureroase, Gheorghe Lazăr şi-ar relua calea mormântului său pustiu dela Avrig. Şi nu s'ar întoarce pe la Predeal în trenul Carmen Sylva ci ar lua potecile Carpaţilor în căruţa fratelui Oanea...

www.dacoromanica.ro

CADRE ŞI OAMENI

Sumbra măreţie a vremilor de azi a prins pe scriitorii noştri nepregătiţi faţă de sarcina lor firească. Nu cădem, de altfel, în exagerarea concepţiei romantice asupra menirei sociale a scriitorilor. Poeţii, credea Victor Hugo, sunt îndrumătorii popoarelor, profeţii biblici ce păstoresc poporul ales al lui Iehova, conducându-l prin deşerturile Arabiei... Concepţia altor timpuri de miraj romantic. Vremile noastre au venit la realitate. Poeţii nu sunt conducătorii popoarelor. Le luminează însă conştiinţa naţională. In toate împrejurările grele din viaţa unui neam, s'au ridicat scriitorii ca să-l îmbărbăteze, cristalizându-i momentele sufleteşti mai caracteristice în forma nepieritoare a artei...

*

Sunt ţări ce nu mai au nici un ideal. Trăesc în hotarele lor fireşti, laolaltă, mulţumite

www.dacoromanica.ro

şi aţintite numai la armonica desvoltare a însuşirilor lor sufleteşti şi trupeşti. In această beatitudine ar fi fost şi Franţa dacă n'ar fi fost însângerată din coastă prin pierderea celor două provincii. Alsacia şi Lorena i-au dat un ideal imediat, pe care l'au ţinut pururi cald şi nestins atâţi scriitori naţionalişti într'o bogată literatură patriotică. Pierderea acestor provincii a fost deci şi o admirabilă şcoală de naţionalism. Având de închis o dureroasă rană, Franţa nu s'a lăsat cu totul în voia unei păci utopice, a unui capitalism fără ideal şi a unei beatitudini ce ar fi aruncat-o astăzi ca pe o pradă uşoară în ghiarele Germanismului biruitor. De câte ori se cerea câte o reducere în budgetul armatei, era de ajuns evocarea îndoliată a Alsaciei şi Lorenei pentru ca Franţa să sângereze din nou, ascuţind vârful spadei în vederea răzbunării viitoare. Intregirea neamului era un ideal imediat, care trezia energiile burgheziei îmbuibate din aţipirea lor firească. Scriitorii francezi şi-au făcut datoria lor de a veghea la întărirea conştiinţei de rasă.

Din 1870, anul dezastrului lor naţional, avem o întreagă literatură a războiului: istorie; povestiri, romane şi poezii patriotice ţin vie amintirea înfrângerii dureroase, neocolind nimic, fixând momentele cele mai neîn-

www.dacoromanica.ro

semnate, cu pietate, dar şi cu dorinţa bărbătească a răzbunării. Scriitori ca Maurice Barrès, Paul Déroulède sau Jules Lemaître au stat în fruntea Ligei patrioţilor, comemorând toate datele războiului blestemat şi veghiînd la deşteptarea energiei galice prin toate mijloacele pe care le dădeau o convingere adâncă şi o dragoste neistovită pentru fiinţa sacră a Patriei mutilate.

*

Neamul românesc a trăit în totdeauna în plin ideal. Realitatea noastră istorică a fost atât de nefericită şi de vitregă, încât a trebuit să ne refugiem gândul în ideal. Fragmentele însângerate ale poporului românesc au trăit cu speranţa Unirei din urmă. Dacă braziı înzăpeziţi visează la palmierii îndepărtaţi, e mai firesc ca membrele risipite ale unui popor să viseze unele la altele, fiind străbătute de conştiinţa aceleaşi origini şi a aceloraşi destine... De aproape un veac, nu facem decât să visăm... Intr'o clipă mare is-'torică, s'au găsit chiar şi oameni care, folosindu-se de evenimente, să prefacă în realitate o parte din visul nostru secular. Printre aceşti luptători, oamenii condeiului au avut locul de frunte. Kogălniceanu scria în 1848 broşura lui „Dorinţele partidei naţionale

www.dacoromanica.ro

în Moldova", în care putem saluta Biblia Unirei. Până și Vasile Alecsandri și-a pogorât visul din cerul idealismului pe pământ realităților.

Idealul nostru național e încă departe. Mai sunt trepte de străbătut pânăla totala expansiune a rasei noastre: suprema țintă a oricărei rase. Latent, el trebue să fie în fiecare Român. Pe față și cu o ostentație războinică, el trebue să fie mai ales la acei ce și-au făcut o profesie din cultivarea lui, ca la membrii Ligei Culturale, la Naționaliști, la Ardeleni, sau prin vârstă și prin felul particular al îndeletnicirilor lor idealiste, ca la studenți și scriitori.

Clipa cea mare a sunat... Popoarele s'au aruncat unele asupra altora într'o adevărată Titanomahie. Și din cutremurul acesta universal va ieși o Europă nouă, se vor tăia hotare nouă, se va schimba soarta lumei, amestecându-ne și pe noi în vârtejul primenirilor și prefacerilor generale.

Am avut și noi o literatură patriotică, am avut o ligă iredentistă, am subvenționat curente patriotice, am avut discursuri incendiare, am cucerit de atâtea ori Ardealul, am defilat pe dinaintea statuei lui Mihai Viteazul, dar la sunarea goarnei de război—n'am cules decât defecții. Scriitorii s'au retras în turnul lor; unii chiar s'au vândut. Liga Cul-

www.dacoromanica.ro

turală devenise pe vremuri un adevărat consiliu de coroană care chibzuia rezoluţii echivoce. E uşor să fii patriot în timp de pace. In timp de război, e mai lesne să fii diplomat. Studenţii au amorţit. Marii patrioţi naţionalişti au trecut prin toate formele nesiguranţei: războinici, pacifici, expectativi, subscriind manifeste pentru intrarea în acţiune pentru a deveni apoi deodată prudenţi ca însuşi d. Brătianu, şi neavând decât o singură dorinţă: de a dovedi că au fost consecvenţi!...

Acum, ca pentru atâtea oară, am făcut o tristă experienţă. Am avut toate cadrele idealismului naţional. In clipa mare a hotărârei din urmă, ne-am trezit cu un faliment de oameni energici.

www.dacoromanica.ro

VIRGIL ARION ŞI RAZBOIUL

Răscoalele ţărăneşti din 1907 ne dăduse un scriitor: pe d. Virgil Arion...

In mijlocul îngrijorării tuturor şi al propunerilor atât de felurite, pana d-lui Virgil Arion a câştigat simpatia obştească. Fără a fi avut, în adevăr, o limbă literară, căldura convingerii d-lui Arion l'a ridicat pânăla frumuseţea literară... Seria de articole din „Patria" sunt pagina cea mai vibrantă şi mai luminoasă a unei cariere care a intrat de câtva timp într'un amurg îngheţat...

In orele de nostalgie, d. Arion ar trebui s'o recitească spre a retrăi în gând clipa în care a însemnat ceva. Şi a însemnat ceva pentru că a fost sincer. Sinceritatea e focul în care se călеşte personalitatea. Ea singură poate da cea mai înaltă podoabă faptelor şi scrisului unui om politic: *frumuseţea etică*.

Dela răscoalele ţărăneşti d. Virgil Arion

www.dacoromanica.ro

a făcut o politică pe care n'o voi urmări. A ajuns şi profesor universitar.

Pe lângă latura practică a unei carieri politice al cărei ţel nu poate fi decât un portofoliu ministerial, d. Arion a cultivat şi idealul. Ca idealist, d. Arion s'a ridicat în fruntea Ligei Culturale, a acestei adormite *Ligi* în care se întreţinea flacăra unităţei naţionale. Ani de zile d. Arion a fost o Vestală. Tăcut şi discret ca o umbră, el a primenit untdelemnul din candela sfântă a naţionalismului. A ţinut conferinţe patriotice şi, într'un timp de nepăsare obştească, a făcut toate gesturile sacrementale luându-şi toate ostenelile hierofantului naţional. A înfierat pe Unguri; a răspuns la toate samavolniciile maghiare; a cucerit Ardealul. Când a izbucnit în sfârşit războiul — s'a dovedit, deodată că idealismul d-lui Virgil Arion nu era decât o vastă mistificaţie. Naţionalismul lui era o atitudine pentru timp de pace, care n'a putut rezista tuturor seducţiilor teutonice.

Se ştie ce a urmat: îndepărtarea zgomotoasă dela Ligă şi întemeierea ziarului „Moldova" pentru a susţine noul ideal al d-lui Virgil Arion, care s'a strămutat dintr'odată din Ardeal în Basarabia.

Se ştie şi hula cu care a fost acoperit: d. Virgil Arion e unul din cei mai dispreţuiţi oa-

www.dacoromanica.ro

meni din Țara Românească. In jurul persoanei sale s'a întins o rețea de zvonuri. S'au precizat și cifre, s'a vorbit de polițe plătite ca prin farmec. Desigur, vorbe, vorbe... Publicul e simplist și materialist. Are nevoe de o imagină concretă. Și ce poate fi mai concret, decât sonoritatea aurului!...

Deși d. Virgil Arion se luptă poate numai cu o legendă, — își merită totuși legenda. Legendele sunt, de altfel, mai totdeauna meritate... Neexacte în elementele lor, legendele simbolizează adese un adevăr superior adevărului material. E o transfigurație a unor amănunte neînsemnate, ce răspunde unei adânci nevoi sufletești — nevoia de unitate și de simplificare...

Un om s'a făcut preotul unei idei. O viață întreagă a jurat în numele unui ideal. Și deodată, tocmai în clipa supremă în care trebuia să facă dovada sincerității lui, cotește spre procedee ascunse, spre echivocuri, ferindu-se de acțiune. Și când e înlăturat din fruntea societății de care nu voia să se deslipească își trădează, în sfârșit, adevăratul cuget: înființează un ziar, în care susține un ideal cu totul contrar, în care se leapădă de Ardeal, și numește „dezertori" pe toți Ardelenii refugiați la noi pentru a nu se jertfi pe altarul imperialismului unguresc...

www.dacoromanica.ro

E la mijloc o contradicţie atât de jignitoare între aceste două atitudini, este o frângere a unităţii sufleteşti atât de făţişe încât mulţimea n'a putut-o explica decât printr'o seducţie sonoră. Dacă d. Virgil Arion n'a luat bani, — merita să ia. Legenda a creat deci un adevăr superior şi concret, care desparte activitatea publică a d-lui Virgil Arion în două: a celui dintâi Arion când avea o „Patrie" şi a lui Arion de acum când se mulţumeşte cu o „Moldovă" care nu e a lui.

www.dacoromanica.ro

C. STERE SI RAZBOIUL

In mica lume a germanofililor români, d. Stere avea un colţ de cinste cu atât mai preţios cu cât dădea putinţă să se vorbească şi de cinste în mijlocul unei atmosferi de necinste...

D. Stere avea o aureolă de „martir basarabean". Era un Silvio Pellico ce nu-şi scrisese încă „Inchisorile". Ni se vorbea totuşi de zece ani petrecuţi în exilul Siberiei, ca victimă a autocratismului rusesc. De atunci s'a săpat o prăpastie adâncă între Ţarism şi d. Stere. In pustia îngheţată a Siberiei, d. Stere a rostogolit planuri sinistre împotriva Rusiei, visând în linişte la o mare şi utopică Ucrainã ce ar rupe în două puterea colosului dela Nord...

Imprejurările l'au adus pe d. Stere în România liberă.

El a rămas tot „nihilistul" cu pumnul în tors spre Nistru şi cu aceiaş nevindecabilă

www.dacoromanica.ro

Ucrainomanie. Era deci firesc ca în conflagraţia mondială, d. Stere să găsească momentul realizărei vechilor lui duşmănii şi îndeplinirea visurilor lui de viitor.

Atitudinea d-lui Stere ne părea deci hotărâtă şi curată. Democratismul lui nu se putea împăca cu absolutismul rusesc; iredentismul lui basarabean, cu toate ademenirile locului naşterei şi copilăriei nu-l puteau decât împinge spre Puterile Centrale. Nimeni nu se putea îndoi de onestitatea şi de legitimitatea sentimentală a părerilor d-lui Stere. Chiar şi fantasmagoria Ucrainei ni se părea visul frumos şi consolator al unei nobile şi îndelungate suferinţi...

*

De câtva timp atitudinea d-lui Stere e mai şovăitoare şi mai lipsită de frumuseţea etică a unei convingeri virile...

In ultimul lui discurs dela Cameră, d. Stere ne-a vorbit, firește, de Basarabia cu lacrimi. Şi-a aruncat ochii însă şi spre Ardeal, propovăduind un fel de oportunism politic pe care nu i-l cunoşteam. Convingerile d-lui Stere nu sunt deci de bronz, după cum credeam. Sau sunt de un bronz care se topeşte câteodată. Numai bătrânul Carp n'a şovăit pânăla urmă, declarând că chiar de ni s'ar

www.dacoromanica.ro

da Ardealul ar trebui să nu-l primim. Probabil pentru plăcerea de a fi consecvenţi cu politica noastră de mai bine de treizeci de ani, ce nu prevedea un război mondial...

Acum în urmă, d. Stere a mai devenit eroul unei triste afaceri: eroul grevei universitare...

Imprejurările se cunosc. Pentru a face respectat dreptul de cuvânt al d-lui Virgil Arion, d. Stere a luat măsuri aspre împotriva studenţilor turburători. Până aci era în dreptul său de Rector...

Dintr'odată, d. Stere, s'a repezit însă asupra nevinovatelor societăţi studenţeşti, desfiinţându-le... Cine? D. Stere, pe care imaginaţia noastră întreţinută de o abilă legendă îl vedea petrecându-şi tinereţea în corporaţii nihiliste, în societăţi secrete! Acest erou al „Misterelor Nihilismului" n'a găsit altceva de făcut decât să încerce să distrugă paşnicele noastre societăţi studenţeşti... Şi pe urmă întregul şirag de samavolnicii: pedagogi eliminaţi, burse şi ajutoare tăiate, şi declaraţia individuală scrisă şi subscrisă de studenţi că se supun autorităţei sale rectorale.

Intr'un cuvânt înjosirea personalităţei omeneşti, încurajarea delaţiunei şi a spionajului.

www.dacoromanica.ro

Iată ce ne-a adus martirul basarabean din Siberia. De unde ne sunt însă cunoscute aceste procedee de samavolnicie şi de degradare a demnităţei? Din Sfânta Rusie! Mai lipseşte un cnut. Mai lipseşte Siberia; mai lipseşte cetăţuia Sfântului Petru şi Pavel. Dacă le-am fi avut, d. Stere ar fi aplicat studenţilor câte cincizeci de bice, şi la nevoe i-ar fi trimis şi în Siberia, pentru a putea visa în linişte la Ucraina.

Când un om are un astfel de temperament antidemocratic, şi o astfel de mentalitate muscălească, nu înţeleg de ce nutreşte o duşmănie atât de aprigă împotriva singurei ţări ce i'ar putea pune la îndemână nişte mijloace de acţiune vrednice de nişte porniri atât de autoritare.

www.dacoromanica.ro

GALACTIONISMUL...

După ce a fost înfierat de d-nii N. Iorga, Barbu Delavrancea, Al. Florescu, C. Rădulescu-Motru, dr. I. Cantacuzino, C. Banu, Ovid Densuşianu, şi de mai toate revistele şi ziarele nevândute, Galactionismul a găsit totuşi şi un apărător în „Cronicarul Dâmboviţei" sub care se ascunde d. P. Locusteanu. S'ar crede că un sub-director al Teatrului Naţional şi un defensor eclesiastic au aceiaşi concepţie asupra onestităţei literare. Nu-i voi pune însă la un loc. In cazul d-lui P. Locusteanu e la mijloc numai o formidabilă eroare de raţionament.

D. P. Locusteanu argumentează cam astfel:

— Pentru ce ar fi vândut Galactionul „Libertăţii' prin faptul că'şi vinde literatura unui ziar filo-german? Pentru ce scriitorii care-şi vând literatura ziarelor filo-franceze nu sunt şi ei vânduţi? De unde aceasta păr-

www.dacoromanica.ro

tinire? De unde această intoleranţă faţă de opiniile altora? Ai dreptul să fii filo-francez şi n'ai dreptul să fii filo-german. Poţi colabora plătit la „Adevărul" sau la „Flacăra" şi nu poţi colabora la „Libertatea" fără ca „patrioţii" să nu te declare trădător sau „vândut Nemţilor..." De unde aceasta terorizare a atâtor concetăţeni ce sunt opriţi de a avea simpatii pentru Puterile Centrale, şi a atâtor scriitori ce sunt opriţi de a-şi publica literatura unde vor şi mai ales acolo unde merg şi simpatiile lor politice? Galaction al „Libertăţei" de azi era Galactionul „Cronicei" de eri, în care zâmbia, atât de sfios încă, dar atât de dulce Nemţilor... Nu mai sunt delicte de opinie. Să lăsăm deci pe scriitori să-şi urmeze convingerile lor fără a-i strivi sub învinuirea de trădare naţională.

Astfel argumentează d. P. Locusteanu. Şi rău argumentează. Nu terorizăm pe nimeni să aibă părerile noastre. Suntem şi noi pătrunşi de respectul opiniei sincere. Respectăm de pildă, convingerile d-lor C. Stere sau P. P. Carp. Le credem greşite, dar ne închinăm dinaintea lor. Respectăm deci şi pe scriitorii ce au simpatii pentru Germani şi îşi publică literatura în ziarele ce luptă pentru apropierea politicei noastre de Puterile Centrale.

www.dacoromanica.ro

Viţiul de cugetare e altul. Şi cum acest „viţiu“ e destul de răspândit merită o oarecare cercetare.

D. Locusteanu zice: Nu înţeleg de ce a publica literatură într'un ziar filo-german înseamnă a te vinde...

Eu îi răspund: Nici eu nu înţeleg. A scrie într'un „ziar filo-german“ nu e o trădare. A scrie însă într'un „ziar german“ e o neîndoioasă trădare. Aici e toată confuzia: „filo-german“ şi „german“. Sper că d. P. Locusteanu o face involuntar, ca mulţi alţii ce sunt încă nedumeriţi de campania dusă împotriva Galactionismului. Galactionul „Libertăţei“ n'o poate face însă fără ştiinţă, de oarece el cunoaşte origina banilor pe care-i primeşte şi mâinele impure ce-l plătesc.

E o mare deosebire între a publica la un ziar german, ridicat ca un „cal troian“ pe pământul ţării româneşti de finanţa germană şi de a publica la un ziar filo-german. Unii printr'un viţiu de cugetare n'o fac. De această confuzie se grăbesc a se folosi Galactionii „Libertăţii“, vorbindu-ne de d-nii Stere, Maiorescu, Carp — ca şi cum d-nii Stere, Maiorescu, Carp ar fi plătiţi de Nemţi pentru a avea părerile pe care le au...

Orice părere merită respectul nostru, dacă

www.dacoromanica.ro

are îndărătul ei sinceritatea celui ce o exprimă. Sunt organe de publicitate filo-germane sincere. Galactionii lui Bogdan-Pitești au deci unde-și publica literatura lor politică, plătită sau neplătită, dacă vor să rămână nu numai în cadrele onestității literare dar și, în cadrele datoriei unui simplu cetățean. Nu mai vorbesc că unul din Galactioni e și funcționar public „apărător al onoarei și averei" preoțimii din țară.

Toată lumea știe că „Libertatea" și alte câteva ziare sunt create din nou și cu un scop anumit de finanța germană. Nu mai e vorba deci de filo-germanism ci de germanism curat. „Libertatea" e un ziar german tipărit în românește. Nu e o parà românească în întreaga întreprindere a acestui ziar. Numai mărci nemțești. Și e limpede că aceste mărci nemțești nu pot apăra interese românești; nu se revarsă în buzunarele Galactionilor spre fericirea publiciștilor români și a patriei ci în interesele politice ale Nemților.

Argumentația d-lui P. Locusteanu e deci greșită. Ea dă numai prilej vânduților să-și dea aere de oameni cu „idei" filo-germane, care sunt „iremediabil" devotați dinastiei și care apără „cultura germană". Trebuia să i se arate odată „vițiul".

www.dacoromanica.ro

NOROIUL...

„Facla" lui N. D. Cocea a reapărut.
Cu mai multe contradicţii.

1. Ca să bea pentru Franţa în noaptea anului nou, făcându-şi un program de luptă din distrugerea „brutei teutonice", fixat în lapidarea formulă: „Păzea Nemţilor"...

2. Ca să spriijne pe „fratele său Galaction" de învinuirea de a se fi vândut „brutei teutonice", pe care o apără pe bani.

Statua venalităţii şi-a găsit deci un piedestal: noroiul lui N. D. Cocea.

*

Sunt optsprezece ani de atunci...

Prin nu ştiu ce întâmplare mi-a căzut în mâini o cărticică tulburătoare a unui tânăr necunoscut: *Poet-Poetă*... Mi-aduc aminte că era un roman în care se cânta iubirea perversă. Să-i spunem pe nume: homo sexualitatea. Acţiunea începea la Bucureşti şi se

www.dacoromanica.ro

termina la mănăstirea Văratec sau Agapia. Şi ca ultimă rafinare a depravării, orgiile homo sexuale se petreceau chiar în biserică printre icoane şi odoarele sfinte pentru a avea şi un parfum de misticism...

Romanul era recomandat lumii prin prefaţa elogioasă şi pretenţioasă a unui alt tânăr tot atât de necunoscut...

Cine era autorul precoce al acestei aberaţii literare?

Era liceanul N. D. Cocea.

Şi cine era tânărul care recomanda lumii romanul *Poet-Poetă,* amestec de misticism şi de profanare a locaşurilor noastre sfinte?

Era liceanul Gr. Pişculescu, care avea să devină „fratele meu Galaction" defensorul eclesiastic de azi Galaction, supraveghetorul bisericilor, pe care „fratele său N. D. Cocea" le profanà prin cele mai bestiale perversităţi acum opt sprezece ani, pe când nu se cunoştea încă „tovărăşia de idei"...

Aceşti doi oameni erau făcuţi să se înţeleagă şi să devină „fraţi".

Pe noroiul Sodomiei lui N. D. Cocea trebuia deci să se ridice statua Simoniei naţionale a lui Gala Galaction...

*

www.dacoromanica.ro

După multe încercări literare neisbutite, N. D. Cocea se îndreptă, însfârşit, spre ziaristică şi politică...

Incepu şi aici cu o lovitură de maestru...

E încă viu în amintirea tuturor „interviewul" lui Pantelimon, prin care tânărul N. D. Cocea debută sensaţional în ziaristică, după cum debutase odinioară şi în literatură. Deslegându-se de ori-ce obligaţii convenţionale şi plutind în atmosfera senină ce stăpâneşte „dincolo de bine şi de rău", N. D. Cocea putea arunca acum un ochiu scrutător din înălţimile lui asupra bietei noastre societăţi. Tânărul deveni astfel un censor virulent al moravurilor noastre politice. Sub verbul lui îndrăsneţ şi trivial fură biciuiţi oamenii cei mai de seamă ai ţării româneşti, începând cu Vodă Carol...

Pirateria publicistică a lui N. D. Cocea se întinse astfel în nenumărate publicaţii,—remorcând pretutindeni şi pe „fratele său Galaction", — până ce plesni. In urmă, rămase doar un automobil trecut pe numele altcuiva şi o sumedenie de creditori desperaţi...

*

Un scurt armistiţiu...

Geniul inventiv al lui N. D. Cocea se îndreptă spre lucruri mai practice... O fulgeră-

www.dacoromanica.ro

toare afacere de uleiuri, de untură sau de boi vânduți „brutei teutonice" îl puseră în fruntea unei averi de câteva sute de mii de mărci...

Iată pentru ce „Facla" reapare din nou cu bani nemțești. Iar tânărul N. D. Cocea reapare și el în publicistică cu toată autoritatea morală cuvenită unui om ce combate „bruta teutonică", strigând „Păzea Nemților!" și apară de Simonie națională pe „fratele său Galaction"...

www.dacoromanica.ro

BOGDAN-PITEŞTI ŞI T. ARGHEZI, FACTORI AI CONŞTIINŢEI NAŢIONALE

Propileele vieţei noastre publice şi literare sunt păzite de doi vajnici străjeri. Două blocuri imaculate de marmoră severe, nemişcate şi eterne.

In criza morală prin care trecem, e o fericire că s'au găsit aceşti doi bărbaţi cărora seninătatea unei conştiinţe împăcate le dă dreptul la toate severităţile. Un lung şi neprihănit trecut de luptă pentru bine şi frumos, pentru idealul naţional ca şi pentru idealul omenesc; un cuget cumpănit şi nepărtinitor; o conştiinţă călită prin atâtea încercări biruite; un condei oţelit în atâtea nobile străduinţi pentru însănătoşirea moravurilor, şi pentru frumuseţea etică a vieţei publice româneşti— îi pregătise de mult pentru rolul de factori ai conştiinţei naţionale dela care nu s'au dat îndărăt.

www.dacoromanica.ro

Au rămas de strajă.

Istoricul variaţiunilor sufleteşti ale păturei noastre conducătoare în mijlocul tragediei universale, nu poate deci trece pe lângă aceşti doi bărbaţi fără a arăta de ce li se cuvine recunoştinţa contemporanilor şi a posterităţei.

Cel dintâi e un veteran şi un martir.

Astăzi nu mai scrie. A trecut la partea sedentară. Veghează totuşi. Dacă nu e un condei militant, e o minte ageră care iscodeşte, plănueşte, organizează. Din mâinele lui pornesc firele atâtor întreprinderi, ale atâtor ziare; cu degetele lui modelează conştiinţele atâtor scriitori români! Modestia şi o nepăstuire vremelnică a codului penal îl ţin deocamdată departe de arena publicisticei. Dacă nu iscăleşte, dictează totuşi. Mai mult: plăteşte chiar.

Indărăt, are un lung şi rodnic trecut, peste care îi place să-şi arunce ochii cu o mândrie îndreptăţită. A luptat în mai toate ţările lumei, împotriva tiraniei legilor burgheze şi a tuturor constrângerilor sociale. A luptat şi a suferit: patruzeci şi patru de arestări sunt tot atâtea răni glorioase primite pe câmpul de onoare. Cea din urmă e încă în amintirea tuturor. Pentru a fi voit să tundă ceva din lâna de

www.dacoromanica.ro

aur a unui bogat bancher evreu, s'au găsit judecători români care să-l condamne la un an de închisoare!... Noroc că legile au găuri. Mulţumită lor, Al. Bogdan-Piteşti e şi azi slobod, putând astfel să-şi închine activitatea lui pe altarul patriei...

Mai întâi îşi vându Nemţilor ziarul său „Seara". Un ziar rău, pe bani buni: o îndoită lovitură dată duşmanilor noştri. Din aceiaşi ură împotriva Germanilor porni şi întemeierea „Libertăţei". Aliaţii şi-au pus în gând să înfometeze pe Nemţi; Al. Bogdan-Piteşti voeşte să-i sărăcească. Peste un milion de mărci s'au „naţionalizat" astfel, trecând în mâini bune româneşti. Un fost tribun al poporului şi doi teologi, d-nii T. Arghezi şi Gala Galaction, au fost braţul făptuitor al acestei opere patriotice.

Nemulţumit numai cu Ardealul, mintea îndrăzneaţă a lui Bogdan-Piteşti a conceput vastul plan al cucerirei tuturor provinciilor ocupate. Dela el a pornit deci întemeierea unei puternice „Ligi pentru Unitatea tuturor Românilor" sau a „patriotismului integral" — cu bani nemţeşti...

Ajunge unei activităţi de om.

Ademenind atâtea mărci în ţara românească, Bogdan-Piteşti va scurta desigur, războiul cu câteva zile. I se cuvine deci nu nu-

www.dacoromanica.ro

mai recunoştinţa noastră ci şi recunoştinţa întregei lumi...

T. Arghezi e şi el un moralist din rasa lui N. D. Cocea.

A început prin studii teologice, dovedind astfel că tot teologia dă cea mai bună îndrumare pentru educaţia etică. Adolescenţa lui a trecut apoi prin mâinile viguroase ale lui Al. Macedonschi şi Al. Bogdan-Piteşti, cei doi mari educatori ai tinerimii noastre...

A început firește, prin literatură, cântând „genele de catifea" ale „Ilincei". Inceput nefericit. Nedreptatea contemporanilor a fost deci al treilea educator al acestui suflet sbuciumat. T. Arghezi a devenit astfel un mare duşman al succesului... Orice succes e prin sine imoral.

Mai viguros decât N. D. Cocea, el a dus şi mai departe invenţia acestuia. Suflet granitic, neclintit şi neconruptibil, turnat într'un ciripit de turturică îndrăgostită de toate seninătăţile.

In stilul lui adie aromele Arabiei, saltă limpidităţile apelor noastre de munte şi şoptesc virtuţile evangelice: mai ales bunătatea şi smerenia...

Sub pana lui arcadică puritatea academică a limbei a ajuns astfel la cea mai înaltă ex-

www.dacoromanica.ro

presie. N. D. Cocea se oprise la „latrină"; T. Arghezi s'a scoborât, însfârşit, pânăla „fecale". Nimic nu-l mai poate despărţi de atunci de acest obiect al dragostei lui. In fie care articol se întoarce spre dânsul ca spre un fetiş.

In opera de regenerare a neamului, T. Arghezi a lucrat întotdeauna alăturea de marele lui învăţător, Bogdan-Piteşti, pe care nu l-a părăsit nici în clipa când martirul a suit Calvarul Văcăreştilor.

Când şi-a vândut însă Nemţilor ziarul „Seara", o mare revoltă sufletească s'a petrecut în sufletul ucenicului său. T. Arghezi s'a retras din redacţia ziarului spre a nu fi pus în inventarul vânzărei.

A preferat astfel să se vândă singur, cu preţul ce i-a convenit...

www.dacoromanica.ro

CANDIDATURA D-LUI OCTAVIAN GOGA

D. Octavian Goga candidează la Caracal pentru un scaun în Parlamentul român...

D. Goga avea experienţa alegerilor ungureşti. Se cuvinea să aibă şi experienţa alegerilor româneşti. Numai astfel va putea deveni un vrednic cetăţean al României Mare, cunoscător al obiceiurilor pământului...

Le cunoştea numai din Caragiale. Şi era păcat. Trebuia să se isbească şi de realitatea ţării. Dela Pristanda au trecut mai bine de treizeci de ani de „regim curat constituţional". Pristanda acum e licenţiat în drept. Deşi nu mai are „renumeraţie mică după buget", s'ar încurca totuşi la numărătoarea steagurilor de Zece Mai. E inamovibil. Drepturile civile se câştigă însă mai lesne decât se face educaţia caracterelor. D. Goga va găsi aceiaşi spinare încovoiată şi acelaşi: „Porunciţi, coane Fănică" ca şi acum trei decenii. Despre întruniri zădărnicite de po-

www.dacoromanica.ro

liţie s'a şi scris în ziare. E de mirat de va fi găsit o sală în care să vorbească... Intr'un regim constituţional ca al nostru, ordinea este cel dintâi principiu de guvernământ...

D. Goga va cunoaşte deci toată practica noastră constituţională, ameninţarea cetăţenilor, protestarea poliţelor, mutarea funcţionarilor inamovibili (ce ironie), înlocuirea brutală chiar în timpul sărbătorilor a funcţionarilor amovibili. Va cunoaşte dulceaţa ziarelor ocazionale tipărite în Urbea Caracal, ce-l vor trimite bucuros în tranşeele Galiţiei ca să moară pentru Impărat, după cuvântul de ordine al filogermanului V. Arion, sau în vilegiatura temniţilor ungureşti. De n'a fost încă numit „trădător", mai e timp până la 3 Ianuarie. Şi în ziua alegerei, va vedea cu mirare lipsa dela vot a unui mare număr dintre cetăţenii ce-i făgăduise concursul... E frig. Tipătescu îi va fi sfătuit părinteşte să stea acasă. Ar putea să răcească...

*

Candidatul guvernului nu mai vine pe „sârma telegrafului" ca Agamiţă Dandanache. E o stea locală şi un caracter de bronz: în preziua alegerii a trecut dela un partid la altul, pentru a se răzbuna de nedreptatea ce i se făcuse. Telegrama lui către şeful de eri, va

www.dacoromanica.ro

rămâne celebră pentru virilitatea ei energică: „Cred că voiu reprezenta mai bine în Parlament interesele Caracalului decât d. Octavian Goga, ce e strein de localitate".

Intocmai ca şi telegrama lui Galibardi: două cuvinte, domnule, dar cuvinte!

In adevăr, nici nu se putea mai energic. Suntem în anul Apocalipsului Sfântului Ion. Intreaga Europă e un vast câmp de măcel; o Gigantomachie epică, din care vor ieşi destinele noastre, făurite pe deantregul în cuptoarele Ciclopilor moderni... Intreaga suflare românească e cutremurată şi de prezent, ce-i scutură flăcăii pe toate ogoarele morţei, şi de viitor, care poate fi măreţ sau tragic. Viitorul e în hotărârea şi în braţele noastre... Cu mâinile noastre, ne vom împleti flamura gloriei sau giulgiul morţei...

Nu e om luminat care, pe lângă însemnătatea momentului, să nu aibă dinaintea ochilor şi viziunea însângerată a Ardealului: catanele secerate în noroiul tranşeelor sau împrăştiate prin lagărele din Siberia sau din Bretania; bătrânii săpând, în chinurile foamei, tranşee la graniţa României; preoţii şi învăţătorii împuşcaţi ca trădători; averile băncilor confiscate de samavolnicia Ungurilor.

Şi din iadul acesta dantesc, ne vine ca sol

www.dacoromanica.ro

al unui întreg neam de fraţi, d. Octavian Goga, ce este nu numai un poet de seamă şi un admirabil orator, ci şi un luptător naţionalist. Nu reprezintă un partid, ci un neam în cumplita clipă a morţei... Nu e un factor răspunzător, ci un mare factor al conştiinţei naţionale. Aproape nu e un om — care ca om poate fi iubit sau urât — ci un curat simbol al întregirei neamului... Nu cere o funcţie sau un scaun de deputat pentru a putea obţine permisuri de export, ci marea cinste de a înfăptui pe numele lui (indiferent, de altfel), consfinţirea simbolică a voinţei tuturor Românilor de a trăi la olaltă liberi...

Şi în astfel de clipe tragice şi epice, domnul dela Caracal, crede că Parlamentul Ţării Româneşti are nevoe de prezenţa lui pentru a reprezenta mai bine „interesele Caracalului".

O, Caragiale!

www.dacoromanica.ro

EROISMUL MUT...

Trăim în epoca eroismului anonim...

In tranşeele ce încing Europa cu atâtea brâe ce pun atâtea cute pe fruntea dureroasă a lumei, înfloreşte eroismul mut: mii de piepturi se desvelesc cu bărbăţie dinaintea obuzelor uriaşe; pentru un petec de pământ cad vieţele secerate fără nici o părere de rău. Calea învingătorului de o clipă se aşterne peste cadavrele fraţilor.

*

Răsboiul e însă o şcoală de eroism...

In vârtejul acesta de fier, de fum şi de moarte individul se pierde ca o undă anonimă într'un ocean. In locul individului avem colectivităţi, cu toate urile ancenstrale şi instinctive. Nu se luptă un om ci o rasă. Insuşirile individuale se şterg; omul e numai o singură bătae a acestei inimi enorme cu milioane de bătăi... Din clipa în care solda-

www.dacoromanica.ro

tul s'a înşirat dinaintea duşmanului, un nou suflet îi răsare în piept. Virtuţile şi laşităţile lui tac. Curajul devine o necesitate colectivă şi contagioasă. In primejdia morţei, el e uneori o nevoe de viaţă. Cele mai adese, e o frenesie nereflectată ce se înstăpâneşte asupra individului şi-l împinge spre cele mai frumoase acte de eroism. Eroismul unuia atrage eroismul altuia. Dintr'o scântee se aprinde un incendiu uriaş... Oamenii cei mai paşnici se simt pătrunşi de o nouă sevă de viaţă; virtuţi nebănuite se trezesc din îndelunga lor aţipire; braţul care n'a purtat niciodată o armă devine coarda întinsă a răzbunării naţionale...

Prin această lege tainică a psihologiei războiului, înfloreşte azi eroismul în toate brâele tranşeelor. Vieţe preţioase se jertfesc pentru o palmă de pământ, pentru o şură părăsită; mii de oameni au murit pentru căscioara păzitorului unui pod...

* * *

Mai e însă şi un altfel de eroism...

Un automobil se scoboară cu iuţeală în josul unei străzi. In cale îi ese o fetiţă mai întâi nepăsătoare şi neştiutoare, apoi deodată

www.dacoromanica.ro

buimăcită de primejdie şi neştiind încotro să apuce. O clipă şi automobilul o va zdrobi..

Un trecător o vede. Intr'o clipă se repede s'o smulgă dela moarte sigură. Şi în timp ce o smulge, automobilul trece peste dânsul, sfărâmându-l...

E cazul avocatului George Georgescu...

Nimic nu-l îndemnà spre o faptă eroică. Era un simplu trecător, care puteà privi primejdia altuia fără nici o strângere de inimă. Şi totuşi şi-a primejduit viaţa printr'un gest scurt şi impunător.

Inaintea unui astfel de eroism mă închin. E cu atât mai mare cu cât nu i l'a cerut nimeni. Eroismul lui nu e o necesitate oarbă a războiului ce te sileşte să ucizi pentru a nu fi ucis; nu e contagiunea masselor omeneşti asupra cărora s'abate suflarea eroică; nu e pornit dintr'o ură de rasă; nu e cerut de căldura ideei supreme de patrie; nu are o justificare superioară ce trece peste individ pentru a cuprinde un neam întreg.

Un eroism simplu şi măreţ; e eroismul unui om ce rupe miile de legături ale egoismului pentru a se primejdui scăpând pe un necunoscut; e un eroism isvorât din atitudinea energică şi hotărâtă a unui caracter.

Viaţa în sine e de mic preţ. Cu toţii plă-

www.dacoromanica.ro

tim birul ei secerătorului nemilos. Când însă o viaţă se frânge printr'un gest atât de eroic, ea câştigă în ochii noştrii o mare valoare simbolică.

Dinaintea mormântului lui Georgescu trebue să se închine ori cine nu vede în viaţă decât frumuseţea morală a simbolului.

www.dacoromanica.ro

NICU GANE

A murit Nicu Gane...

A murit un bătrân al ţării. Acum când atâtea milioane de tineri muşcă pământul desţelinit în splendorile primăverei, acum când se scutură tinereţea lumei în tragediile războiului mondial, a murit şi acest bătrân venerabil. Moartea lui ne pare neaşteptată: era octogenar. Trecuse deci de mult de vârsta primejdioasă.

Astăzi moartea soseşte la douăzeci de ani. Sărutarea ei caută corpuri tinere şi sânge cald. E beată de mireasma primăverei şi de soarele dimineţii, de pofta strângerii în braţe. E vremea ei de aur. Nici odată moartea n'a avut un ospăţ mai bogat de carne fragedă şi de sânge proaspăt, ca în această epocă de încăerare universală.

*

In mijlocul risipei de tinereţe şi de energie, e de mirare că şi-a adus aminte de bunul

www.dacoromanica.ro

bătrân dela Iaşi... Să părăseşti câmpiile jilave de sânge dela Verdun; să părăseşti ascunzişurile ucigătoare ale Argonilor; să te furişezi din brâul de foc al tranşeelor Europii, în care viaţa e preţuită atât de puţin pentru a te strecura hoţeşte în casa bătrânului povestitor dela Iaşi — e încă o perversitate a Morţei care îşi găseşte o voluptate în surprindere.

Să aştepţi veşti duioase de pe front, să aştepţi moartea glorioasă a prietenilor duşi pe câmpul de luptă, şi să afli că octogenarul Nicu Gane s'a stins în căsuţa lui din Iaşi, în fanfarele primăverii biruitoare, în înmugurirea copacilor, în jocul de lumină a soarelui etern, şi în totala renaştere a universului!...

* * *

De Nicu Gane ne leagă o amintire. Cea mai bună dintre amintiri: copilăria...

Povestirile şi nuvelele lui sunt una din întâile lecturi bune ale copilăriei... Ferice de scriitorii ce ne-au legănat primii ani ai tinereţii noastre literare!.. I-am citit cu nesaţiu şi evlavie. I-am admirat — şi, pe urmă, nu i-am mai citit cu ochii trişti ai criticei. Trăesc astfel în noi numai printr'o amintire vie şi recunoscătoare. Au intrat în adânca noastră viaţă afectivă, alături de lucrurile scumpe

www.dacoromanica.ro

ale casei, de cele dintâi elemente sfioase sau entuziaste, de primul fior de dragoste, sau de cea dintâi iluzie scuturată...

Opera literară a lui Nicu Gane este astfel în afară de orice critică. E mai presus de ea. Simplă, curgătoare, şi fără multă artă, are totuşi meritul unei povestiri limpezi, atrăgătoare şi interesante. Nicu Ganea a fost întotdeauna un bătrân sfătos, chiar când era tânăr... A avut darul de a povesti: darul bătrânilor şi desfătarea copiilor. Printre copii el va rămâne pururi ca un liman de seninătate şi de voioşie.

Eri, eram noi copii ce ne propteam coatele la lumina lămpei familiale deasupra paginilor lui, cufundându-ne în lumea trecutului nostru istoric, cu „Stejarul din Borzeşti" sau cu „Domniţa Ruxandra", trecând în lumea legendelor cu „Pietrele Doamnei de pe Rarău", suspinând amoros cu „*Privighetoarea dela Socola*" sau cu „Şanta", înduioşându-ne cu „Ura din copilărie", sau înveselindu-ne cu „Două zile la Slănic"...

Azi, sunt copii şi nepoţii noştri... Copilăria e eternă... Pururi vor fi deci capete blonde ce se vor pleca iscoditoare peste rândurile blajine şi sincere ale acestui povestitor sfătos.

* * *

www.dacoromanica.ro

Nicu Gane nu mai este. A rămas însă dela el o literatură sănătoasă. A mai rămas şi icoana unui om bun şi drept... Pentru mine, a mai rămas şi o căsuţă în Fălticenii lui şi ai mei, în care s'a născut povestitorul lui Aliuţă, şi pe care o copilărie întreagă am privit-o cu respect şi emoţie... Când uraganul de foc şi de jale va înceta, trezindu-ne într'o Românie luminoasă şi mare, ne vom aduce aminte să punem un chip de bronz al acestui duios scriitor în faţa umilei lui case natale...

www.dacoromanica.ro

D. ANGHEL

S'a împlinit un an de la moartea poetului D. Anghel: un an de zări însângerate, de zgomote înfricoşate de războiu, de măceluri îngrămădite ,de catedrale incendiate — de bătrâne catedrale gotice, pe care el le iubise atât în peregrinaţiile tinereţii...

„Printre arme, Muzele tac".—Muza lui Anghel ar fi tăcut cu siguranţă.

Deşi sufletul lui vibra dinaintea suferinţei omeneşti, şi se revolta în faţa nedreptăţilor sociale, arta lui a rămas mută dinaintea tumultului vieţei: nu vom găsi în ea nici un ecou din ciocnirea nevoilor pământeşti, din goana după o bucăţică de pâne mai albă, şi după o muncă mai răsplătită. Nici un ecou al omenirii ce suferă de foame şi tânjeşte după libertate. Nici chiar un ecou al aspiraţiilor unui neam ce vrea să se întregească, ce simte că a sosit clipa aşteptată de veacuri a desmorţirei... Arta lui Anghel n'a fost nici

www.dacoromanica.ro

socială, nici patriotică: o artă interioară, visul tainic al unei scoici policrome, aruncată pe nisipul căldicel al plajei: un vis împletit din raze de lună, din aerul sărat al mării, din aroma câmpiilor îndepărtate, un vis frumos şi nefolositor.

Dacă ar mai trăi, din mijlocul grămezilor de leşuri omeneşti, din beţia aceasta sângeroasă din incordarea aceasta de forţe uriaşe, de energii îndreptate spre ţelul suprem al morţei, din milioanele de tone de oţel improşcat de gurele de foc ale tunurilor, din epopea cetăţilor cucerite şi a tranşeelor troglodite, — într'un cuvânt din întreaga feerie a războiului mondial, Anghel n'ar fi cântat de cât catedralele bombardate. Ar fi cântat cu siguranţă Louvainul cu bătrâna lui poezie medievală şi catedralele din Reims şi Arras însângerate de obuzele germane, glorioasele mutilate ale acestui război, în care şi lucrurile au vărsat lacrimi de sânge...

Un an dela moartea lui Anghel: un an de uitare...

Privirea neamului e aţintită acum spre marea dramă universală, în imensitatea căreia s'a pierdut drama de la Buciumeni ce a închis pleoapele unui artist îndrăgostit de forma frumoasă şi unui om trudit de neca-

www.dacoromanica.ro

zurile vieţei sentimentale. Grija noastră merge astăzi tremurând spre alte tragedii şi spre alte nădejdi, şi se răsuceşte în vârtejul altor îndoeli şi în viroaga altor patimi deslănţuite. Trăim în mijlocul trădătorilor adevăraţi şi al trădătorilor închipuiţi... Nu ştim în cine să ne mai încredem. Căutăm adevărul în adâncul ochilor tulburi ce se feresc să ne privească bărbăteşte... Scriitori, cărora le respectam poate talentul, să prefac în apostoli ai pacifismului sau, ceeace e şi mai mişelesc în apostoli ai „naţionalismului integral"... Acum un an trăiau într'o totală nepăsare faţă de aspiraţiile seculare ale neamului, nu ştiau nici de Transilvania nici de Basarabia, ci îşi împleteau liniştit micul lor vis ce artă şi marele lor plan de cucerire a publicităţii. Astăzi, deodată, au devenit naţionaliştii unui ideal intransigent. Nu se mulţumesc cu Transilvania, vor şi Basarabia: vor un naţionalism integral. Tot ori nimic. Sub aceste nobile aparenţe de înfocat patriotism, ei îşi ascund turpitudinea sufletului venal; sub cuvinte sonore, ei înăbuşe sgomotul naivelor mărci germane, care îşi închipue că e de ajuns să cumperi tot ce era de cumpărat de mai înainte, pentru a strangula conştiinţa sănătoasă a neamului.

Lira lui Anghel ar fi rămas mută în faţă

www.dacoromanica.ro

cataclismului universal, dar sufletul lui cinstit sbucnitor s'ar fi cutremurat cu siguranţă de desgust dinaintea conrupţiei ce se lăţeşte printre scriitori, pătura cea mai idealistă a unui popor. S'ar fi cutremurat, văzând pe un bătrân cabotin[1]), care, după ce a speculat peste treizeci de ani sentimentele lui francofile, după ce a trăit din literatură şi chiar din limba franceză o viaţă întreagă, găseşte nimerit să-şi vândă acum şi mai scump conştiinţa; s'ar fi cutremurat, văzând pe un tânăr nesocotit[2]) care, vorbind mereu în numele „tinereţii", lui „idealiste şi desinteresate", propovăduieşte un pacifism plătit de mărcile cetăţeanului Isvoranu, şi dă telegrame Majestăţii sale Regelui jurând să apere guvernul ţării cu voinicia pieptului său; s'ar cutremura şi mai mult de desgust, văzând pe un reverendissim teolog[3]) semănând în tovărăşia unui răspopit[4]) cuvinte piezişe, cu toată evlavia şi umilinţa creştină a unui om convins şi, pe ascuns, întinzând o mână lacomă, spre cele două mii de mărci ale subvenţiei germane. Apoi, deodată, luând direcţia literară a unui ziar, din notorietate publică vân-

1) Al Macedonski
2) Tânăruł Oreste.
3) Galaction
4) T. Arghezi

www.dacoromanica.ro

dut, şi împrăştiind bani impuri pentru a murdări cât mai mulţi scriitori cu pata traficului conştiinţei...

Anghel ar fi rămas, ca artist, nepăsător faţă de criza sufletească a poporului românesc. N'ar fi avut însă mişelia să ceară Basarabia în numele „naţionalismului integral", pentru a împedica pe alţii să realizeze ceiace se poate deocamdată realiza... Ar fi continuat să rânduiască nimicurile lui armonioase şi policrome, uitate astăzi,—dar despre cari se va vorbi cu mult după încetarea zgomotului războiului şi a intrigei perfide sau făţişe a conştiinţelor vândute..-

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL

Pag.

Prefaţă 3

I. *Impresii din timpul mobilizării la Paris*

Impresii din timpul mobilizărei la Paris 7

II. *Din ţările eroice.*

Morituri 35
Piou-Piou... 39
Copiii 43
Sunt lacrymae... 47
„Portugal“ 51
Ironiile şi paradoxele războiului... 55
Roş-alb-albastru... 62
Sânge... 65
Serbia 69
Tragedia umană şi tragedia divină... 73
Idealul... 77
Post Mortem Laureatus... 81
Der Alte Gott... 84
Oh, les canailles!.. 88
Faguet 91
Antropopitecii... 95

III. *Dintr'o ţară neutrală.*

Karl Mayer râde de noi... 101

www.dacoromanica.ro

Zece-Mai neutral... 105
Inbogăţiţivă! 108
Lazăr 112
Cadre şi oameni 116
Virgil Arion şi Războiul 121
C. Stere şi Războiul 125
Galactionismul... 129
Noroiul... 133
Bogdan-Piteşti şi T. Arghezi, factori ai conştiinţei naţionale 137
Candidatura D-lui Octavian Goga 142
Eroismul mut... 146
Nicu Gane 150
D. Anghel 154

www.dacoromanica.ro